

Αεροπορική Ισχύς και Κύπρος 'Πόσο Μακριά Είναι η Κύπρος;'

Βασίλειος Βρεττός

ΣΥΝΟΨΗ

Η σκοπιμότητα υποστήριξης των επιχειρήσεων στην Κύπρο το 1974, από πλευράς αεροπορικής ισχύος και προσβολής από αέρος επιλεγμένων στόχων, αποτελεί μέχρι και σήμερα σημείο τριβής. Η Ελληνική επέμβαση για «επίλυση» του Κυπριακού ήταν σχεδόν βέβαιο ότι θα οδηγούσε σε Ελληνοτουρκικό (Ε-Τ) πόλεμο, συνεπώς κάθε άποψη θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της αυτή την εξαιρετικά σοβαρή παράμετρο. Ο πόλεμος είναι μια πολύ σοβαρή υπόθεση για να εξετάζεται με συναισθηματισμούς και κάθε αντικειμενική προσέγγιση απαιτείται να βασίζεται σε πραγματικά δεδομένα. Η Πολεμική Αεροπορία το 1974 ήταν εξαιρετικά ανέτοιμη για πόλεμο, όπως ήταν και οι άλλοι Κλάδοι των ΕΔ, και οι ευθύνες βαρύνουν όλους όσοι προκάλεσαν την εν λόγω κατάσταση και κυρίως όλους εκείνους που με στρατιωτικό ή πολιτικό μανδύα αποφάσιζαν για τις τύχες του έθνους. Η Κύπρος είναι όντως μακριά για μια χώρα όπως η Ελλάδα. Οι αεροπορικές και εν γένει στρατιωτικές δυνατότητες υποστήριξης επιχειρήσεων στην Κύπρο και ταυτόχρονα στο Αιγαίο και Θράκη ήταν ελάχιστες το 1974 και εξακολουθούν και σήμερα να είναι μη επαρκείς. Η αμυντική θωράκιση της Κύπρου δεν μπορεί να αποτελεί σήμερα στόχο υψηλής στρατηγικής μόνο της Ελλάδος. Αν υπάρχει, πραγματικά, πολιτική βούληση αμφοτέρων των κρατών, απαιτείται η ειλικρινής σύμπραξη των δυο χωρών.

Λέξεις κλειδιά: Στρατηγική, Αεροπορική Ισχύς, Κύπρος, 1974

Η ένοπλος αντιμετώπιση των Τούρκων στη Κύπρο καθίστατο αδύνατος και λόγω αποστάσεως και λόγω των γνωστών τετελεσμένων γεγονότων. Και δεν ήταν δυνατόν να επιχειρηθεί χωρίς το κίνδυνο εξασθένισης της άμυνας αυτής τοιαύτης της Ελλάδος.¹

Εισαγωγή

Σκοπός του εν λόγω άρθρου είναι να εξετάσει, υπό μορφή λογικών ερωτημάτων και απαντήσεων, τη δυνατότητα και σκοπιμότητα υποστήριξης των επιχειρήσεων

¹ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Απόσπασμα ομιλίας του Πρωθυπουργού της Ελλάδος Κων/νου Καραμανλή προς τον Ελληνικό λαό, 15ης Αυγούστου 1974, ώρα 22:00.

Για παραπομπή στο άρθρο : Βασίλειος Βρεττός, «Αεροπορική Ισχύς και Κύπρος. 'Πόσο Μακριά Είναι η Κύπρος;', ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΝ, Τ. 2, (Χειμώνας 2018), 65-92.

στην Κύπρο το 1974 από πλευράς αεροπορικής ισχύος και προσβολής από αέρος επιλεγμένων στόχων και να απαντήσει σε αυτά βάσει της αεροπορικής θεωρίας πολέμου και των εθνικών επιταγών και δεδομένης της συγκεκριμένης περιόδου, χωρίς την αποδέσμευση ευαίσθητων εθνικά πληροφοριών. Παράλληλα να εξετάσει τη δυνατότητα-σκοπιμότητα εμπλοκής των αεροπορικών δυνάμεων της Ελλάδος σ' έναν ενδεχόμενο πόλεμο στην περιοχή της Κύπρου. Αν και δεν θα προσπαθήσει να αναλύσει σε βάθος τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, θα αναφερθεί επιδερμικά σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα που οδήγησαν στη διατάραξη των σχέσεων Ελλάδος-Κύπρου κατά την προ της Τουρκικής εισβολής περίοδο (Αττίλας 1). Εν κατακλείδι να απαντήσει σε δύο βασικά ερωτήματα:

- *Ήταν όντως «μακριά» η Κύπρος το 1974 για αεροπορικές επιχειρήσεις;*
- *Πόσο «μακριά» είναι σήμερα;*

Ανάλυση

Η αντικειμενική ανάλυση των δεδομένων σε στρατηγικό επίπεδο, σαράντα τέσσερα (44) χρόνια μετά την Τουρκική εισβολή, απαιτεί αφενός την αφαίρεση κάθε συναισθηματικής φόρτισης που ενδεχομένως να δημιουργείται από την εισβολή και κατοχή, ακόμα και σήμερα, μέρους της Κύπρου από Τουρκικά στρατεύματα και, αφετέρου, την ανάλυση των γεγονότων, όπως αυτά συνέβησαν και των δεδομένων που υπήρχαν την περίοδο εκείνη, χωρίς πολιτικές ή κομματικές παρωπίδες. Η επιχειρούμενη ανάλυση, αν και όπως προαναφέρθηκε έχει σκοπό να εστιάσει στον αεροπορικό τομέα και στη δυνατότητα-σκοπιμότητα χρήσης της αεροπορικής ισχύος στα γεγονότα (εισβολή) της Κύπρου το 1974, θα ήταν ελλιπής αν δεν απαντούσε αρχικά σε δυο καίρια ερωτήματα υψηλής στρατηγικής, που ενδεχομένως οδήγησαν ή κατ' ελάχιστον συνέβαλαν στην ανάκληση της εκτέλεσης της αποστολής των μαχητικών αεροσκαφών στην Κύπρο.

ΕΡΩΤΗΜΑ 1^ο: Αποτελούσε το Κυπριακό ένα γεγονός που αιφνιδίασε στρατηγικά την Ελλάδα; Τι προηγήθηκε της εισβολής; Πώς από την ένωση φτάσαμε στην ανεξαρτησία και την εισβολή και κατοχή;

Σύμφωνα με την εισαγωγική ομιλία του Πρωθυπουργού της Ελλάδος στη σύσκεψη της 11ης πρωινής της 12^{ης} Αυγούστου, 1974, στο γραφείο του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, παρουσία του ιδίου του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Πρωθυπουργού της Ελλάδος, του Υπουργού Εθνικής Άμυνας και Δημόσιας Τάξης, του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων και των Αρχηγών Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας, με θέμα την εξέταση της στρατιωτικής κατάστασης κατά την κρίση του 1974:

το Κυπριακό, ως προσπάθεια ένωσης Ελλάδος Κύπρου, είχε άκαιρα και άνευ διπλωματικής και ψυχολογικής προπαρασκευής εγερθεί το 1954,² ενώ ήταν γνωστό στην Ελλάδα ότι, αφενός θα προκαλούσε την αντίδραση τόσο της Μ. Βρετανίας όσο και της Τουρκίας και θα οδηγούσε σε διάλυση του Βαλκανικού Συμφώνου και αφετέρου, θα έφερνε την Ελλάδα σε προβληματική θέση στο ΝΑΤΟ. Εντούτοις, η προσφυγή διατυπώθηκε, με αίτημα την ένωση και αργότερα την αυτοδιάθεση, προκαλώντας αφενός οξύτητα στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις και αφετέρου την αναμενόμενη διάλυση του Βαλκανικού Συμφώνου, αντί της επιδιωκόμενης, από Ελληνικής πλευράς θέσεως, ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα.³

Ήταν γνωστό στην Ελλάδα ότι η Τουρκία θεωρούσε ότι η προσάρτηση της Κύπρου αποτελούσε «μέρος των δραστηριοτήτων της Εθνικής Εταιρείας⁴ που αποσκοπούσαν στην ανασύσταση της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την ύψωση στην Αγία Σοφία του σταυρού»,⁵ αλλά και «το 8ο άρθρο της "Μεγάλης Ιδέας" μετά τη δημιουργία ελληνικού κράτους στον Πόντο.»⁶ Ήταν επίσης γνωστό ότι η Τουρκία δεν επιθυμούσε την ένωση για τρεις βασικούς λόγους, ήτοι:

α/ λόγοι ασφάλειας, δεδομένου ότι με την Κύπρο Ελληνική, η Τουρκία θα στερείτο, ουσιαστικά, εξόδου στη Μεσόγειο και θα βρισκόταν σε δεινή θέση, αν τότε η Ελλάδα στρεφόταν προς Ανατολικό Συνασπισμό,

β/ λόγοι προστασίας της τουρκικής μειονότητας, έχοντας το επιχείρημα ότι τα προηγηθέντα γεγονότα έδειχναν τάσεις εκμηδενισμού των Τουρκοκυπρίων, γεγονός απαράδεκτο για την Τουρκία,

² Σύμφωνα με Statement Of Hon. George Ball, Former Under Secretary Of State, House Of Representatives, Committee On Europe, Washington DC, Subject: Cyprus-1974, August 20, 1974, «η πρώτη αναφορά για ένωση έγινε περί το 1830, υπήρξε ανακίνηση του θέματος το 1931, ενώ η επιθυμία των Ελλήνων για ένωση ήταν σε ποσοστό 96% το 1946».

³ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Συνοπτικόν Πρακτικόν Συσκέψεως, Αθήνα 25 Αυγούστου 1974, ΥΕΘΑ, Γραφείο Υπουργού.

⁴ ΓΕΑ, Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και η Μεγάλη Ιδέα, όπως τις Παρουσιάζει το Τουρκικό Γενικό Επιτελείο, (Αθήνα, ΥΜΔΑΕ, 1985), 37: Σύμφωνα με το Τουρκικό Γενικό Επιτελείο υπό τον τίτλο «Εθνική Εταιρεία» περιλαμβάνονται δυο οργανώσεις με τα ονόματα Εθνική Εταιρεία και Φιλική Εταιρεία που αποσκοπούσαν στην ελληνική ανεξαρτησία και αναστήλωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Από αυτές η Φιλική Εταιρεία που η ίδρυσή της ανάγεται στο έτος 1814, εμφανιζόταν με τον τύπο μιας φιλολογικής και επιστημονικής οργάνωσης, ενώ η Εθνική Εταιρεία που ιδρύθηκε τον 18ο αιώνα από το γνωστό ποιητή Ρήγα και διαλύθηκε το 1798 εξαιτίας του απαγχονισμού του ποιητή, δρούσε ως μια μυστική οργάνωση.

⁵ Στο ίδιο, 41.

⁶ Νίκος Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», (Αθήνα: «Νέα Σύνορα» – Α.Α. Λιβάνη, 1997), 36.

γ/ λόγοι εθνικής φιλοτιμίας, φυσιολογικώς θιγείσας κατόπιν της προηγηθείσας οξύτητας.⁷

Εξάλλου, όλες οι Ελληνικές Κυβερνήσεις της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου θεωρούσαν την ανακίνηση του Κυπριακού σαν άκαιρη και επιζήμια υπόθεση.⁸ Από το 1945 έως το 1954 αρνήθηκαν να θέσουν διεθνώς το Κυπριακό, παρά τις πιέσεις των Κυπρίων, προφανώς διότι θεώρησαν επικίνδυνη για την Ελλάδα τη διατάραξη των σχέσεων της με την Αγγλία και γενικότερα με τη Δύση. Το Κυπριακό δεν ετέθη ούτε στη Διάσκεψη στο Παρίσι το 1946-47, ενώ το 1950 ο Πλαστήρας αρνήθηκε να δεχτεί το δημοψήφισμα που έγινε στη Κύπρο για την ένωση. Την ίδια χρονιά ο Γεώργιος Παπανδρέου έλεγε στο Δήμαρχο της Λευκωσίας Θ. Δρέβη ότι «Η Ελλάς αναπνέει με δυο πνεύμονες, τον μεν αγγλικόν, τον δε αμερικανικόν και δι' αυτό δεν μπορεί, λόγω Κυπριακού, να κινδυνεύσει να πάθει ασφυξίαν»,⁹ περιγράφοντας έτσι με τον πλέον γλαφυρό τρόπο το δόγμα που επικρατούσε στην Ελλάδα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.¹⁰ Το 1951 και 1952, ο Πρωθυπουργός Σ. Βενιζέλος αρνήθηκε να προσφύγει στον ΟΗΕ, παρά τις πιέσεις του Μακαρίου, προσφυγή που τελικά αποφασίστηκε και υποβλήθηκε με προχειρότητα και αυτοσχεδιασμό από τον Παπάγο¹¹ την 16^η Αυγούστου 1954,

κρίνοντας ότι το κλίμα που επικρατούσε την εποχή εκείνη ενάντια στην αποικιοκρατία θα βοηθούσε, χωρίς όμως να υπάρξει συστηματική μελέτη όλων των παραμέτρων του προβλήματος, κυρίως της στρατιωτικής σημασίας που απέδιδαν οι Δυτικοί στην Κύπρο, καθώς και ο τουρκικός παράγοντας....Δεν ήταν, λοιπόν, απλώς η αποικιοκρατική παράδοση του Foreign Office που αντιμετώπιζε η ελληνική πολιτική στην πρώτη περίοδο του κυπριακού αγώνα. Ήταν και η υστερία της λεγόμενης σοβιετικής «απειλής» σε μια περίοδο που ο ψυχρός πόλεμος βρισκόταν σε έξαρση. Ήταν φανερό πως οι Βρεττανοί θεωρούσαν την Κύπρο «κλειδί» για τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου, της ζωτικής περιοχής της Μέσης Ανατολής και των προσβάσεων στις πετρελαιοπηγές του Περσικού Κόλπου. Οι ΗΠΑ, ενώ αρχικά δεν έβλεπαν εχθρικά το αίτημα της αυτοδιάθεσης, δεν άργησαν να συνταχθούν με την

⁷ Αρχείο ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Απόσπασμα ομιλίας του Πρωθυπουργού της Ελλάδος Κων/νου Καραμανλή προς τον Ελληνικό λαό, 15ης Αυγούστου 1974, ώρα 22:00.

⁸ Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 36.

⁹ Στο ίδιο, 31. και Νίκος Χρ. Χαραλάμπους, "Αποτίμηση του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα" Φιλελεύθερος, 1/4/2014. <http://nicoscharalambous.org/component/content/article/36> τελευταία επίσκεψη 14.6.2018.

¹⁰ Σήφης Μανουσογιαννάκης, Αντιναύαρχος ΠΝ ε.α, Τα συμφέροντα της Αγγλίας στο Κυπριακό ζήτημα, (Ηλέκτρα, 9-12-2009), <https://helectra.wordpress.com/2009/12/09>.

¹¹ Νίκος Χρ. Χαραλάμπους "Αποτίμηση του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα", Φιλελεύθερος, 1/4/2014.

κυβέρνηση της Βρετανίας...Η πολιτική της Αγκυρας βρισκόταν σε παράλληλη τροχιά με τα συμφέροντα των Αγγλοαμερικανών και του ΝΑΤΟ.¹²

Μετά τη συζήτηση της ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ, το Λονδίνο άλλαξε τακτική με τον νέο Υπουργό Εξωτερικών Harold Macmillan να προτείνει τη σύγκληση Τριμερούς Διάσκεψης¹³ με γενικότερο θέμα την αντιμετώπιση στρατηγικών ζητημάτων στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά με πραγματικό στόχο:

την επιβολή λύσης τριπλής κυριαρχίας στην Κύπρο, με τη Βρετανία να διατηρεί την επικυριαρχία, ενώ Ελλάδα και Τουρκία θα διαδραμάτιζαν ένα ρόλο στη διοίκηση του νησιού – όχι όμως προς όφελος των Ελλήνων. Παράλληλα, άμεσος στόχος της Βρετανίας ήταν και η αποτροπή νέας προσφυγής της Ελλάδας στον ΟΗΕ για την Κύπρο, την οποία η Αθήνα ετοίμαζε.¹⁴

Στη σύσκεψη του Λονδίνου, τον Αύγουστο του 1955, απύσασ της άμεσα ενδιαφερόμενης Κύπρου, μετατράπηκε μια διμερής διαφορά αυτοδιάθεσης ενός τμήματος του Ελληνισμού σε ελληνοτουρκική διένεξη με την επιδιαίτησία του Λονδίνου, με την Ελλάδα να αποδέχεται να καταστεί η Τουρκία ενδιαφερόμενο μέρος στο Κυπριακό, υπονομεύοντας τη Συνθήκη της Λωζάνης, βάσει της οποίας,¹⁵ η Τουρκία είχε παραιτηθεί παντός δικαιώματος πάνω στο νησί. Η Ελλάδα, ακολουθώντας μια πολιτική, τις επιπτώσεις της οποίας υφιστάμεθα μέχρι σήμερα, διέπραξε λοιπόν ένα ακόμα στρατηγικό λάθος.¹⁶

Ακολούθησε το Φεβρουάριο του 1956 η απόρριψη – τορπιλισμός από το Μακάριο των προτάσεων Harding¹⁷, παρά τις συστάσεις της ελληνικής και αμερικανικής Κυβέρνησης, και η – χωρίς προσυννενόηση με την Ελλάδα – θεμελιώδης αλλαγή της Κυπριακής πολιτικής, ήτοι η εγκατάλειψη του σκοπού της αυτοδιάθεσης-ένωσης και η υιοθέτηση της ανεξαρτησίας, που δεν άφηνε στην Ελληνική Κυβέρνηση περιθώρια επιδίωξης του αρχικού αντικειμενικού σκοπού, της ένωσης.

¹² Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 32.

¹³ Με τη συμμετοχή δηλαδή Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας.

¹⁴ Αναστασία Γιαγκου, "Η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου", Καθημερινή, (έντυπη έκδοση) 23-2-2014 . www.kathimerini.gr/755282/article/epikairothta/kosmos/h-trimerhs-diaskeyh-toy-londinoy, τελευταία επίσκεψη 13.6.2018

¹⁵ Νομοθετικό Διάταγμα Υπ' Αριθμ. 238/ΦΔΚ Α'/25 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1923

"Περί Κυρώσεως Της Εν Λωζάνη Συνομολογηθείσης Συνθήκης Περί Ειρήνης", Άρθρα 16 και 20.

http://www.geetha.mil.gr/media/Thesmika_Keimena/GEETHA τελευταία επίσκεψη 4.7.2018.

¹⁶ Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 38.

¹⁷ Ανδρέας Δρουμιώτης, "Άποψη: Κυπριακό και Σκοπιανό – Τραγωδίες παράλληλες", Καθημερινή (έντυπη έκδοση), Διεθνής Οικονομία, 17-4-2016.

<http://www.kathimerini.gr/857019/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/apoyh-kypriako-kai-skopiano--tragwdies-parallhles>, τελευταία επίσκεψη 4.7.2018.

Οι συμφωνίες της Ζυρίχης¹⁸ το 1959 ήταν η αναπόφευκτη συνέπεια της ενέργειας του Μακαρίου που ουσιαστικά απέβλεπε στην ματαίωση του σχεδίου Macmillan.¹⁹ Πέραν αυτών, τον Ιανουάριο του 1963, ο Μακάριος όχι μόνο αρχίζει την προσπάθεια μονομερούς αναθεώρησης του Κυπριακού Συντάγματος και καταγγελίας της Συνθήκης Εγγυήσεων, αντιτασσόμενος τόσο με την κυβέρνηση Κ. Καραμανλή,²⁰ όσο και με την Κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου,²¹ που δήλωνε δημόσια τον Αύγουστο του 1964 «άλλα συμφωνούμε και άλλα πράττετε» αλλά, αγνοώντας τις ελληνικές κυβερνήσεις, δηλώνει ότι θα ζητήσει βοήθεια από τη Μόσχα. Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής πολιτικής ήταν η δημιουργία αιματηρών συγκρούσεων που οδήγησαν αφενός στη δημιουργία τουρκοκυπριακών θυλάκων και ουσιαστικά έθεσαν για πρώτη φορά τις προϋποθέσεις διχοτόμησης και αφετέρου σ' έναν παραλίγο ελληνοτουρκικό πόλεμο, με την επιχειρούμενη αλλά ματαιωθείσα απόβαση Τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο μετά την επιστολή του Προέδρου των ΗΠΑ Lyndon Baines Johnson στον Ινονού στις 5 Ιουνίου 1964.²²

Η πλήρης διαφοροποίηση του Μακαρίου με την Ελλάδα και την «ένωση» φάνηκε και με την – εν αγνοία της ελληνικής Κυβέρνησης – επίθεση κατόπιν διαταγών του Αρχηγού της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Αμύνης Κύπρου Στρατηγού Γρίβα εναντίον των τουρκικών θυλάκων Μανσούρας και Κοκκίνου (περιοχή Τηλλυρίας) την 7-8-1964²³ και με την άρνηση αντικατάστασης της ΤΟΥΡΔΥΚ, αλλά και με την απόρριψη του σχεδίου Acheson (1964). Σημειώνεται ότι η Ελλάδα αρχικά είχε

---

¹⁸ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Σημείωμα Υπουργείου Εξωτερικών, Γραφείο Α Γεν. Δντού, για ΓΕΝΕΥΗ Α' (25-30 Ιουλίου 1974) και ΓΕΝΕΥΗ Β' (8-14 Αυγούστου 1974). 18 Οκτωβρίου 1974.

¹⁹ Ανδρέας Καρούς, "Το Σχέδιο Μακμίλαν", Καθημερινή, 28-12-2014, «Πυρήνα του Σχεδίου αποτελούσε η ιδέα για την εγκαθίδρυση στην Κύπρο ενός καθεστώτος τριπλού «συνεταιρισμού» μεταξύ Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας για επτά χρόνια, η συμμετοχή αντιπροσώπων της Ελλάδας και της Τουρκίας (ως βοηθών του κυβερνήτη) στη διοίκηση της αποικίας και η εκπόνηση Συντάγματος στη βάση της μέγιστης δυνατής κοινοτικής αυτονομίας. Θα ιδρύονταν δύο κοινοτικές Βουλές (μια ελληνοκυπριακή και μια τουρκοκυπριακή), αλλά όχι ένα κοινό κυπριακό νομοθετικό σώμα. Τα μέλη της κάθε κοινότητας θα είχαν το δικαίωμα να αποκτήσουν διπλή ιθαγένεια, δηλαδή τη βρετανική καθώς επίσης και αυτή των μητέρων-πατρίδων τους (ελληνική ή τουρκική). Στο Υπουργικό Συμβούλιο θα συμμετείχαν τέσσερις Ελληνοκύπριοι, δύο Τουρκοκύπριοι καθώς και οι αντιπρόσωποι της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η πιθανότητα εγκαθίδρυσης της τριπλής συγκυριαρχίας θα εξεταζόταν μετά την πάροδο του διαστήματος των επτά ετών. Σημαντικό στοιχείο ήταν ότι για την εφαρμογή του Σχεδίου δεν κρινόταν απαραίτητη η συγκατάθεση της Ελλάδας ή της Τουρκίας, επομένως υπήρχε η δυνατότητα μονομερούς εφαρμογής του από τη Βρετανία.»

<http://www.kathimerini.gr/797416/article/epikairothta/ellada/to-sxedio-makmilan>.

²⁰ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Επιστολή Ευάγγελου Αβέρωφ Τοσίτσα στον Μακάριο της 19ης Απριλίου 1963.

²¹ Κώστας Βενιζέλου, "Όταν ο Μακάριος μου αποκάλυψε...", 22 Αυγούστου 2014

<https://hellasjournal.com/2014/08/otan-o-makarios-mou-apokalipse/> Δημόσιες δηλώσεις Γ. Παπανδρέου. Τελευταία επίσκεψη 6.5.2018.

²² Αντώνης Κλάψης, "Η επιστολή Τζόνσον προς Ινονού" Καθημερινή, Κόσμος, 24.07.2016.

²³ Άγγελου Χρυσοστόμου, "Μάχες Τηλλυρίας (7-11 Αυγούστου 1964). Το Υπουργικό Συμβούλιο της Κυπριακής Δημοκρατίας Συνεδριάζει", Εθνική Φρουρά & Ιστορία, Τεύχος 35ο. (Ιανουάριος - Ιούνιος 2015).

αποδεχτεί το εν λόγω σχέδιο και τελικώς – υπό την πίεση του Μακαρίου – το απέρριψε (22-8-1964), «χάνοντας μια ευκαιρία επίλυσης του ζητήματος σύμφωνα με τα συμφέροντα της Ελλάδας και του Κυπριακού Ελληνισμού».²⁴ Εξάλλου,

*η ελληνοκυπριακή ηγεσία αν και δεν το ομολογούσε δημόσια παραδεχόταν ήδη από την άνοιξη του 1963 κατά τις διπλωματικές επαφές της και με τον αμερικανικό και με τον βρετανικό παράγοντα ότι δεν απέβλεπε πλέον στην ένωση αλλά σε αδέσμευτη ανεξαρτησία, δηλαδή σε καθεστώς απαλλαγμένο από τους περιορισμούς, εσωτερικούς και διεθνείς, των συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου του 1959 που είχαν αποτελέσει το θεμέλιο της Κυπριακής Δημοκρατίας.*²⁵

Ενώ είχαν ξεκινήσει διακοινοτικές συνομιλίες επίλυσης του Κυπριακού υπό τον ΟΗΕ, υπήρξε η δημόσια επιστολή του Μακάριου στο Στρατηγό Γκιζίκη της 2 Ιουλίου 1974,²⁶ που άνοιξε νέο μέτωπο με την Ελληνική Χούντα κατηγορώντας την για την απόφασή της να διώξει από την Κύπρο 600 Ελλαδίτες Αξιωματικούς της Εθνικής Φρουράς και να μειώσει τη στρατιωτική θητεία από δύο χρόνια σε 14 μήνες. Επίσης, παρέθετε σωρεία κατηγοριών σε βάρος του στρατιωτικού καθεστώτος των Αθηνών για οικονομική και άλλη βοήθεια στην Οργάνωση ΕΟΚΑ Β'.²⁷ Στη συνέχεια, «οι ανένδοτοι προσπάθησαν και πάλι να επιβάλουν τις μαξιμαλιστικές και ανεδαφικές πλέον διεκδικήσεις, με αποτέλεσμα την Πράσινη Γραμμή, το πραξικόπημα, την εισβολή και την απώλεια του 30% του κυπριακού εδάφους».²⁸

Σύμφωνα με Σημείωμα του Γενικού Γραμματέα του Πρωθυπουργού της Ελλάδος Κωνσταντίνου Καραμανλή τον Αύγουστο του 1974,²⁹ μέχρι του δευτέρου πραξικοπήματος στην Ελλάδα της 25^{ης} Νοέμβριου 1973 «αποτελούσε κοινό μυστικό ότι η στελεχωμένη με Έλληνες Αξιωματικούς Κυπριακή Εθνοφρουρά ασκούσε πολιτική επιρροή στην Κύπρο» βασικός σκοπός της οποίας ήταν αφενός «η καλλιέργεια ενωτικού πνεύματος και αντικομμουνιστικής διαφώτισης και αφετέρου η υπονόμηση του κύρους του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου». Την ίδια στιγμή η Ελληνική Κυβέρνηση

²⁴ Σωτήρης Ρίζας, "Το Σχέδιο Άτσεσον για το Κυπριακό", Καθημερινή (έντυπη έκδοση), 07.08.2016.

²⁵ Σωτήρης Ρίζας: "Το Σχέδιο Άτσεσον για το Κυπριακό", Καθημερινή, 22-8-2016, <https://clioturbata.com>. Τελευταία επίσκεψη 4.7.2018.

²⁶ Νίκος Παπαναστασίου, "Η επιστολή Μακάριου προς Γκιζίκη-αποκαλυπτική ανάλυση" nikospa.wordpress.com, 3.7.2016, <https://nikospa.wordpress.com/2016/07/03/H-επιστολή-μακάριου-προς-Γκιζίκη-απο/comment-page-1/>, τελευταία επίσκεψη 15.06.2018.

²⁷ Οργάνωση που δημιουργήθηκε στην Κύπρο το 1971. Ιδρύθηκε από τον Γεώργιο Γρίβα (Διγενή), με σκοπό την ένοπλη δράση για τη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα οδηγούσαν στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

²⁸ Δρυμιώτης, "Αποψη: Κυπριακό και Σκοπιανό – Τραγωδίες παράλληλες.

²⁹ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ Σημείωμα του Γενικού Γραμματέα της Γενικής Γραμματείας του Πρωθυπουργού και Προέδρου της Κυβέρνησης Μιχάλη Δούντα (υπογράφων ως Μ.Κ.Δ), Αύγουστος 1974.

δήλωνε επισήμως ότι «επιδίωκε ανεξάρτητο Κυπριακό Κράτος δια των διακοινοτικών συνομιλιών» ασκώντας ουσιαστικά «διπλή πολιτική» με το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών να βρίσκεται στο προσκήνιο, να παραμένει όμως «άγνωστος ο φορέας της πραγματικής εξουσίας και άγνωστος η πραγματική επιδιωκόμενη πολιτική.» Σύμφωνα με την ίδια πηγή, οι πολλές κρίσεις που κατά καιρούς είχαν ανακύψει στις σχέσεις Αρχιεπισκόπου και Εθνοφρουράς διευθετούντο διασώζοντας τα προσχήματα.

Η σοβαρή κρίση του 1972, που η Ελληνική Κυβέρνηση αξίωσε τηλεγραφικώς υποταγή του Αρχιεπισκόπου, αν και διευθετήθηκε όπως όλες οι προηγούμενες, ρίζωσε τους σπόρους της διχόνοιας και δημιούργησε ψυχολογία εμφυλίου πολέμου μεταξύ των Ελληνοκυπρίων. Μετά το πραξικόπημα της 25^{ης} Νοεμβρίου, ήταν έκδηλη η υποστήριξη των αξιωματικών της Εθνοφρουράς προς τη γνωστή οργάνωση ΕΟΚΑ Β' ενώ, μετά το θάνατο του Γρίβα τον Ιανουάριο του 1974, «οι εξελίξεις προσέλαβαν εντονότερο και γοργότερο ρυθμό» με την Εθνοφρουρά να αναλαμβάνει «εν τοις πράγμασι, απ' ευθείας την κατεύθυνση της ΕΟΚΑ Β'», με τη στρατιωτική ηγεσία στην Ελλάδα να κρατά απληροφόρητο το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο να καταγγέλλει αφενός την Εθνοφρουρά για τρομοκρατική δράση διατυπώνοντας την κατηγορία ότι «στελέχη του στρατιωτικού καθεστώτος της Ελλάδος υποστηρίζουν και κατευθύνουν την δραστηριότητα της ΕΟΚΑ Β'» και αφετέρου την Αθήνα για συμμετοχή της στις δολοφονικές απόπειρες εναντίον του.³⁰

Στη συνέχεια, η Ελλάδα, αντί της επιδιωκόμενης ενώσεως, αποδέχτηκε την ανεξαρτησία της Κύπρου, αφενός λόγω των δυσμενών συνθηκών που δημιουργήθηκαν δια της υποβολής του σχεδίου MacMillan,³¹ που μεταξύ άλλων προέβλεπε την εγκαθίδρυση στην Κύπρο ενός καθεστώτος τριπλού «συνεταιρισμού» μεταξύ Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας με διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας για επτά χρόνια, με δυνατότητα μονομερούς εφαρμογής από τη Βρετανία, και αφετέρου δια της υποβολής του αιτήματος της ανεξαρτησίας υπό του Μακαρίου χωρίς την πρότερη συνεννόηση με την Αθήνα. Η Ελλάδα αποδέχτηκε την ανεξαρτησία, με ορισμένες όμως δεσμεύσεις, δεδομένου ότι:

αν και η ένωση προβλεπόταν ότι θα ήταν η ιστορική εξέλιξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου, εν τούτοις η Τουρκία δεν ηδύνατο να μην επιμείνει στη παροχή εγγυήσεων, διότι άνευ τούτων η κήρυξη υπό της Ελλάδος μονομερώς της ενώσεως, εάν κάποτε ελάμβανε χώρα, θα συνεπαγόταν αυτομάτως κήρυξη πολέμου μεταξύ Ελλάδος-Τουρκίας.³²

Με σκοπό την κατάρριψη των επιχειρημάτων της Τουρκίας περί ενώσεως, και την ομαλή μετάβαση από την ανεξαρτησία στην ένωση μελλοντικά, αμέσως μετά την

³⁰ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Δούντας, ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ Σημείωμα, Αύγουστος 1974.

³¹ Ανδρέας Καρούς, 'Το Σχέδιο Μακμίλαν', 28-12-2014.

³² Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Απόσπασμα ομιλίας του Πρωθυπουργού της Ελλάδος Κων/νου Καραμανλή προς τον Ελληνικό λαό, 15ης Αυγούστου 1974, ώρα 22:00.

υπογραφή της ανεξαρτησίας, δόθηκαν στον Μακάριο συστάσεις, αφενός δημιουργίας κλίματος ύφεσης, με σκοπό την αποβολή του Τουρκικού αισθήματος φοβίας και της επίτευξης συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ Ε/Κ και Τ/Κ, δεδομένου ότι λόγω της αριθμητικής πνευματικής και οικονομικής υπεροχής των Ελληνοκυπρίων (Ε/Κ) οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) ουδέποτε θα καθίσταντο επικίνδυνοι για τους Ε/Κ και, αφετέρου, συστάσεις ένταξης της νέας πολιτείας σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς με σκοπό την ευθυγράμμισή της με την Ελλάδα. Ο Μακάριος όμως ακολούθησε – ατυχώς κατά τον Κ. Καραμανλή – την πολιτική των Αδέσμευτων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία διαστάσεως απόψεων μεταξύ Ελλάδος και Κύπρου. Έκτοτε, έλαβαν χώρα τέσσερις έως πέντε αλληπάλληλες κρίσεις οι οποίες οδήγησαν σχεδόν σε πόλεμο με την Τουρκία.³³

Επομένως, τα αλληπάλληλα σφάλματα χειρισμού του Κυπριακού και η τηρηθείσα κακή πολιτική τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα οδήγησαν στην κατάσταση του 1974, με αποκορύφωμα το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου, που παρέσχε στην Τουρκία την αφορμή την οποία αναζητούσε, για να προβεί στις ενέργειες που προέβη. Σύμφωνα με τον Κων. Καραμανλή,³⁴ η εν λόγω επέμβαση της Τουρκίας της 20^{ης} Ιουλίου «θα μπορούσε να δικαιολογηθεί διότι υπήρξε η 15^η Ιουλίου, αλλά όχι η Δευτέρα».(υπονοώντας τον Αттіλα 2).

Ενώ την 11^η Ιουλίου 1974 η Κυπριακή Κυβέρνηση αποπειράθηκε συμβιβασμό με την Ελλάδα, θέτοντας ως βασική προϋπόθεση την ανάληψη πρωτοβουλίας διάλυσης της ΕΟΚΑ Β', την 15^η Ιουλίου 1974 εκδηλώνεται το πραξικόπημα της Εθνοφρουράς στη Λευκωσία, προκαλώντας την αποβίβαση Τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο την 20^η Ιουλίου 1974 και την αποδοχή κατάπαυσης του πυρός, από την Ελλάδα, την 22^η Ιουλίου 1974, αναγκάζοντας παράλληλα τον Μακάριο να καταφύγει στο Λονδίνο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω απόφαση κατάπαυσης του πυρός φαίνεται να ελήφθη κατόπιν τηλεφωνικών συνεννοήσεων μεταξύ του Ναυάρχου Αραπάκη, ενεργούντος ως εκπροσώπου του Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων, και του Joseph. J. Sisco, διότι παρά τις, επί ώρες, προσπάθειες της Αμερικανικής Πρεσβείας δεν ανευρέθηκε ούτε ο τότε Έλληνας Πρωθυπουργός Ανδρουτσόπουλος, ούτε ο ΥΠΕΞ Κυπραίος. Την εν λόγω κατάπαυση του πυρός ακολούθησε την 23^η Ιουλίου, 1974, η δήλωση Γκιζίκη ότι «η κυβέρνησή του εξαφανίστηκε» και το αίτημα για ανάληψη της διακυβέρνησης της Χώρας από πολιτικούς, το οποίο έφερε τον Κωνσταντίνο Καραμανλή να αποδέχεται τελικά τον σχηματισμό Κυβέρνησης που ορκίστηκε την 24^η Ιουλίου, 1974. Η απόβαση όμως των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο και η αποδοχή της ανακωχής από τις Ένοπλες Δυνάμεις της Χώρας ήταν ήδη τετελεσμένα γεγονότα.

³³ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Πρακτικά Συσκέψεως 12ης Αυγούστου 1974, 1-3.

³⁴ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Πρακτικά Συσκέψεως 23ης Αυγούστου 1974, ΔΓ110/2/29,18.

Σύμφωνα με τον Αρχηγό ΓΕΕΦ Υποστράτηγο Ευθ. Καραγιάννη,³⁵ που ανέλαβε καθήκοντα την 6^η Αυγούστου, 1974, δηλαδή αμέσως μετά την πρώτη Τουρκική εισβολή στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου, 1974 :

..αν δεν γινόταν το πραξικόπημα το οποίο αποπροσανατόλισε την Εθνοφρουρά από την κύρια και μοναδική της αποστολή της που ήταν η άμυνα της Κύπρου, θα ηδύνατο αυτή, ανεξαρτήτως των οιωνδήποτε αδυναμιών και ελλείψεών της να καταστήσει προβληματική και πολύ δαπανηρά σε αίμα την επιτυχία της Τουρκικής απόβασης της 20ης Ιουλίου 1974, καθόσον η Εθνοφρουρά θα μπορούσε να εφαρμόσει απερίσπαστη τα προβλεπόμενα από το Σχέδιο Άμυνας και οι Μονάδες της θα είχαν καταλάβει εγκαίρως τις οργανωμένες αμυντικές θέσεις...³⁶

Το πραξικόπημα οδήγησε στον «ΑΤΤΙΛΑ ΕΝΑ» και στη δημιουργία και στη συνεχή επέκταση κατά τη διάρκεια της εκεχειρίας ισχυρού και σταθερού προγεφυρώματος στη Βόρεια Κύπρο. Η αδυναμία ενίσχυσης των δυνάμεων στην Κύπρο πριν την έναρξη του ΑΤΤΙΛΑ ΔΥΟ με αναγκαίο βαρύ οπλισμό και λοιπό πολεμικό υλικό, όπως άρματα, πυροβόλα, οχήματα μάχης, πυρομαχικά κλπ. τα οποία και δεν υπήρχαν συγκεντρωμένα στην Ελλάδα, και η αποστολή τους στη Κύπρο με οχηματαγωγά, ήταν εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι αδύνατος, λόγω αεροπορικής και ναυτικής υπεροχής της Τουρκίας, επέφερε την εν συνεχεία δυσμενή εξέλιξη των επιχειρήσεων στην Κύπρο, με τον «ΑΤΤΙΛΑ ΔΥΟ» και την ισχυρή επίθεση των Τούρκων την 14^η Αυγούστου, 1974, που «..είχαν σαν αποτέλεσμα την πλήρη αποδιοργάνωση των Μονάδων της Εθνοφρουράς, το χαμηλό ηθικό και το μεγάλο ποσοστό ανυποταξιών και λιποταξιών.»³⁷ Ακόμα όμως και στην περίπτωση ενίσχυσης της στην Κύπρο ευρισκόμενης Εθνοφρουράς, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολη η επιτυχής εκτέλεση επιχειρήσεων λόγω έλλειψης αεροπορικής υποστήριξης και αδυναμίας συνεχούς ανεφοδιασμού της από θαλάσσης ή από αέρος.³⁸

Αμέσως μετά εκτιμήθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση ότι απαιτείτο «..ψύχραιμη εξέταση των δεδομένων, ώστε να εξέλθει η Ελλάδα της κρίσης και να αποφύγει τα ίδια σφάλματα στο μέλλον, δεδομένου ότι δεν ήταν δυνατόν, λόγω Κύπρου, να βρίσκεται ανά εξάμηνο επί ποδός πολέμου.»³⁹

Η Ελληνική πλευρά δεν μπορεί λοιπόν να ισχυρισθεί στρατηγικό αιφνιδιασμό από τις επιθετικές ενέργειες της Τουρκίας. Είχε ουσιαστικά – έστω και χρονικά

³⁵ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Υποστράτηγος Ευθ. Καραγιάννης ΑΓΕΕΦ, Χειρόγραφη Έκθεση Προς τον Πρωθυπουργό της Ελλάδος, 30-8-1974, 1.

³⁶ Αττίλας 1.

³⁷ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Υποστράτηγος Ευθ. Καραγιάννης ΑΓΕΕΦ, Χειρόγραφη Έκθεση Προς τον Πρωθυπουργό της Ελλάδος, 30-8-1974, 2.

³⁸ Στο ίδιο, 7.

³⁹ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Απόσπασμα ομιλίας του Πρωθυπουργού της Ελλάδος Κων/νου Καραμανλή προς τον Ελληνικό λαό, 15ης Αυγούστου 1974.

αργότερα – αποδεχτεί ότι η επέμβαση της Τουρκίας με τον ΑΤΤΙΛΑ 1 ήταν αναμενόμενη. Εξάλλου, «το κατεστημένο της Άγκυρας μετά τα μέσα της δεκαετίας του 60 αποκτώντας αυτοπεποίθηση, άρχισε να ασκεί συνεχώς αυξανόμενη πίεση στην Ελλάδα και την Κύπρο με την απειλή ή τη χρήση βίας.»⁴⁰ Ούτε, όμως, ο εφησυχασμός που επιδείκνυε ο Στρατηγός Μπονάνος την 19^η Ιουλίου, 1974, παρά την επιδείνωση της κατάστασης και παρά την επιβίβαση Τούρκων στρατιωτών σε αποβατικά σκάφη υπό την αιτιολογία ότι οι εν λόγω Τουρκικές ενέργειες οφείλονταν στην άρνηση από τις Ελληνικές αρχές παραχώρησης λιμένος ελευθέρας εισόδου στους Τούρκους στην Κύπρο, ούτε η θεατρική κραυγή περί «εξαπάτηση» από τους Αμερικάνους, του Ταξίαρχου Ιωαννίδη,⁴¹ όταν άρχισε η απ' αέρος επίθεση των Τουρκικών αεροσκαφών της 20^{ης} Ιουλίου, 1974, μπορούν να εκληφθούν ως στρατηγικός αιφνιδιασμός.

Εξάλλου, η ένταση στις Ε-Τ σχέσεις και η κρισιμότητα της κατάστασης είχε επισημανθεί και από τον Ευάγγελο Αβέρωφ Τσοίτσα στον τότε Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας Στρατηγό κ. Φαίδωνα Γκιζίκη, καθιστώντάς του σαφές ότι το πρόβλημα με την Τουρκία δεν είναι θέμα ούτε νομικό «..αφού ο νομικός κανών δεν επιβάλλεται υπό εκτελεστικής εξουσίας», ούτε διπλωματικό διότι η διπλωματία «..δεν είναι ποτέ αποτελεσματική όταν ο άλλος επιμένει», αλλά θέμα «..συσχετισμού δυνάμεων» τονίζοντας παράλληλα ότι σε έναν Ε-Τ πόλεμο «..προστίθεται ένα άλλο έκτακτο και πολύ δυσμενές δεδομένο: Το καθεστώς δε δύναται .... Να κάνει επιστράτευση.»⁴²

Η στρατιωτική κυβέρνηση της Χώρας, δείχνοντας πλήρη ανικανότητα χειρισμού της κατάστασης, την οδήγησε σε μια ακόμα τραγική κατάσταση.

Με δεδομένο όμως ότι η Ελληνική επέμβαση το 1974 για «επίλυση» του Κυπριακού ήταν σχεδόν βέβαιο ότι θα οδηγούσε σε Ε-Τ πόλεμο, όπως αναφέρει και ο Υποστράτηγος Καραγιάννης:

Προσέτι, εκτιμάται ότι μια απροκάλυπτος Ελληνική εμπλοκή εις την Κύπρον θα επέτρεπε εις τους Τούρκους να δικαιολογήσουν διεθνώς μια ενέργειαν προς ολοκλήρωσιν της καταλήψεως της Νήσου, εκτός του ότι η εμπλοκή αυτή θα καθιστούσε λίαν πιθανήν μια ευρύτεραν Ελληνο-Τουρκικήν σύρραξιν.

προκύπτει το δεύτερο βασικό ερώτημα:

⁴⁰ Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 41.

⁴¹ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, ΑΠΟΡΡΗΤΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ αναφορά του στον Π/Θ Κων/νο Καραμανλή και στον ΥΕΘΑ Ευαγ. Αβέρωφ Αντιπτεράρχου Αλέξανδρου Παπανικολάου, Αρχηγού Αεροπορίας, με θέμα : Η Ελληνική Αεροπορία Κατά Την Περίοδον 25 Νοεμβρίου 1973- 24 Ιουλίου 1974, υποβληθείσα αρχικά την 20η-9-1974 και αργότερα το 1982 στον Π/Θ Ανδρέα Παπανδρέου, 2-3 και 11.

⁴² Ευάγγελος Αβέρωφ-Τσοίτσας, Πολιτικές θέσεις όπως προκύπτουν από δυο συνεντεύξεις και ένα μνημόνιο", (Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της ΕΣΤΙΑΣ, 1976). Αποτελεί ΑΠΟΡΡΗΤΗ επιστολή του Αβέρωφ (γνωστό ως μνημόνιο) που απέστειλε την 19η-4-1974 με την ιδιότητα του απλού Έλληνα πολίτη αλλά και πολιτικού που επί οκταετία είχε χειριστεί τα εν λόγω θέματα).

ΕΡΩΤΗΜΑ 2ο: Ήταν έτοιμες οι ΕΔ της χώρας για να ανταπεξέλθουν σε πολεμικές επιχειρήσεις στην Κύπρο και παράλληλα σ' έναν ενδεχόμενο Ελληνοτουρκικό πόλεμο;

Στην προαναφερόμενη σύσκεψη της 12^{ης} Αυγούστου, 1974, βάσει των όσων κατέθεσαν οι Αρχηγοί ΕΔ, Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας, προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα αναφορικά με την κατάσταση των ΕΔ της χώρας για την οποία, βεβαίως, έφεραν και οι ίδιοι οι ομιλούντες σημαντικές ευθύνες:

α/ ανεπιτυχής επιστράτευση λόγω έλλειψης προπαρασκευής, σχεδίασης και μέσων,

β/ πρακτικές αδυναμίες ενίσχυσης της Εθνοφρουράς λόγω της απόστασης από την Ελλάδα, σε συνδυασμό με την κυριαρχία της Τουρκικής Αεροπορίας στον αέρα άνωθεν Κύπρου. Η Εθνοφρουρά, η οποία μετά την επιστράτευση αριθμούσε 25.000 μάχιμους καλώς εξοπλισμένους και με βαρέα όπλα, δυστυχώς δεν είχε αεροπορική κάλυψη και η αντιαεροπορική άμυνα της Κύπρου στηριζόταν καταρχήν σε παλαιά αντιαεροπορικά (Α/Α) πυροβόλα και σε μικρό αριθμό Α/Α πυροβόλων BOFORS⁴³,

γ/ αποδιοργάνωση της Εθνοφρουράς λόγω πραξικοπήματος,⁴⁴

δ/ αναλογία στρατιωτικών χερσαίων δυνάμεων στον Έβρο υπέρ της Τουρκίας (1:2 έως 1:3) με αδυναμία περαιτέρω ενίσχυσης λόγω αμυντικής διάταξης, με συνολική σύγκριση χερσαίων δυνάμεων υπέρ της Τουρκίας (3:1), ενώ στα νησιά Σαμοθράκη, Χίο, Μυτιλήνη, Σάμο, Κω, Ρόδο και Λήμνο η άμυνα ήταν λίαν αυτάρκης και η αναλογία ήταν υπέρ της Ελλάδος με εξοπλισμένους και τους κατοίκους των εν λόγω νήσων,

ε/ υστέρηση του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού έναντι του Τουρκικού, αριθμητικά και γεωγραφικά, λόγω της φύσεως του χώρου του οποίου καλείτο να καλύψει και υπερασπιστεί,

στ/ υπεροχή της Τουρκίας σε επιθετικά και μεταφορικά αεροσκάφη, σε μάζα πυρός, σε αεράμυνα, σε μόνιμο προσωπικό, σε αποθέματα πυρομαχικών και καύσιμα, στη διάταξη δυνάμεων και στόχων σε βάθος αλλά και την πρωτοβουλία επίθεσης, με τον Ελληνικό στόλο αεροσκαφών να είναι πεπαλαιωμένος, με μειωμένες επιχειρησιακές δυνατότητες λόγω ορίου αντοχής και ηλικίας, ενώ υπήρχε υπεροχή της Ελλάδος σε καταφύγια αεροσκαφών, προμήθεια νέων αεροσκαφών F-4E⁴⁵ (Phantom), στην ύπαρξη βλημάτων E/A Hawk και σε ιστορία, παράδοση και ικανότητα προσωπικού.

⁴³ Υποστράτηγος Ευθ. Καραγιάννης, ΑΓΕΕΦ, *Εκθεση Προς τον Πρωθυπουργό της Ελλάδος*, σελ. 3.

⁴⁴ Στο ίδιο, 2.

⁴⁵ Είχε παραληφθεί μία Μοίρα 19 αεροσκαφών που ήταν σε θέση να λάβει μέρος σε επιχειρήσεις, πλην όμως δεν είχε φτάσει στα επιθυμητά επίπεδα εκπαίδευσης για ανάληψη επιχειρησιακών (πολεμικών) αποστολών, ενώ για την εκπαίδευση της άλλης Μοίρας απαιτούνταν ακόμα 2 μήνες εκπαίδευσης για μειωμένη επιχειρησιακή απόδοση και 4-5 μήνες ακόμα για ικανοποιητική εκπαίδευση.

Το γενικό συμπέρασμα της εν λόγω προαναφερόμενης συσκέψεως ήταν ότι οι Ελληνικές στρατιωτικές δυνατότητες ήταν κατ' ανάγκη αμυντικές, με δυσκολία ανάληψης ακόμα και εξαιρετικά περιορισμένων επιθετικών πρωτοβουλιών και, δεδομένης της απόστασης της Κύπρου από την Ελλάδα, υπήρχε πρακτική αδυναμία αναλήψεως πρωτοβουλίας σε άλλα, πλην Κύπρου, μέτωπα. Σε περίπτωση δε ανάγκης αναμετρήσεως με την Τουρκία, τονίστηκε ότι «θα έπρεπε να είμασταν σε θέση να καταφέρουμε ταχέως καίρια πλήγματα με το Ναυτικό και την Αεροπορία, με τον Στρατό Ξηράς (ΣΞ) να εξασφαλίζει το μέτωπο στον Έβρο», αντικειμενικοί σκοποί που ήταν μάλλον ευσεβείς πόθοι παρά υλοποιήσιμες στρατιωτικές αποστολές, δεδομένου ότι ήταν πρακτικά αδύνατο να επιτευχθούν λόγω της αδυναμίας των στρατιωτικών δυνάμεων, που διαφάνηκε στην ανάλυση που προηγήθηκε. Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι για ανάληψη Ελληνικής πρωτοβουλίας, πέραν των πρακτικών αδυναμιών που προαναφέρθηκαν, υπήρχαν και «...ηθικοί, νομικοί και ψυχολογικοί λόγοι που δεν συνιστούσαν τέτοια ενέργεια, λαμβανομένης υπόψη της αρχής του ότι ο επιτιθέμενος κατά κανόνα επισύρει τη διεθνή κατακραυγή,» ενώ «...κήρυξη πολέμου στην Τουρκία, εκτός του ότι διπλωματικά θα καταδίκαζε την Ελλάδα, ουδέν ουσιαστικό θα απέφερε αλλά αντιθέτως θα προκαλούσε περαιτέρω απώλειες, λόγω των ημετέρων αδυναμιών στον καθαρά στρατιωτικό τομέα.»⁴⁶

Βέβαια, ήταν γνωστό ότι η Τουρκία δεν ενδιαφερόταν και πολύ για την ηθική, νομική και λογική πλευρά του όλου θέματος και δική μας επέμβαση, ουδόλως απέκλειε την κλιμάκωση στο επόμενο στάδιο, ήτοι σε Ε-Τ πόλεμο.⁴⁷

Η συζήτηση περατώθηκε με το συμπέρασμα του Π/Θ Κωνσταντίνου Καραμανλή ότι εφόσον «μειονεκτούσαμε ως προς τη στρατιωτική ισχύ και εφόσον διαπράξαμε σφάλματα, οπωσδήποτε έπρεπε να καταβάλουμε το τίμημα» αλλά εάν η (πολιτική – διπλωματική) λύση «δεν ήταν Εθνικά παραδεκτή, πιθανόν να αναγκαστούμε να αναλάβουμε πρωτοβουλία προς εξασφάλιση λύσεως ανεκτής». Τέτοια πρωτοβουλία, όπως διαφάνηκε μετά από λεπτομερή ανάλυση των δυνατοτήτων μας, ήταν μόνο η αποστολή χερσαίας δύναμης επεμβάσεως στην Κύπρο, με πρότερη όμως προειδοποίηση των μεγάλων δυνάμεων, δεδομένου ότι ήταν και η μόνη λύση που παρείχε την επιθυμητή εκ μέρους της Ελλάδος πιθανότητα επέμβασης των Μεγάλων Δυνάμεων, αφενός για την απόσβεση της κρίσης και την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος και αφετέρου τη «μη κήρυξη πολέμου, δια τον οποίο είμασταν απροετοίμαστοι».

Παράλληλα, στις 14 Αυγούστου, 1974 καταδείχθηκε από την ηγεσία των ΕΔ με σαφήνεια, η πλήρης ετοιμότητα του στρατεύματος σε Θράκη και νήσους Λήμνο, Λέσβο, Χίο, Κω, Σάμο, Ρόδο με ενισχυμένες δυνάμεις των προβλεπόμενων από τα σχέδια Μονάδων ΣΞ, η απαίτηση ενίσχυσης τοπικών εφεδρειών, η δυνατότητα επιτυχούς άμυνας στη περιοχή Θράκης και Νήσων μόνο με την υποστήριξη του

⁴⁶ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Συνοπτικό Πρακτικό συσκέψεως 12-8-1974, ΥΕΘΑ, Γραφείο Υπουργού, 16.

⁴⁷ Στο ίδιο, 17

Ναυτικού και της Αεροπορίας, υποστήριξη για την οποία είχαν δώσει διαβεβαιώσεις οι Αρχηγοί των οικείων Κλάδων αλλά όχι άμεσα, ενώ η εκτίμηση για την άμυνα στην Ελληνο-Βουλγαρική (Ε/Β) Μεθόριο χαρακτηριζόταν ως ικανοποιητική για περιορισμένο όμως χρόνο, αλλά μη επαρκής, λόγω ενίσχυσης των δυνάμεων για την άμυνα του Έβρου.⁴⁸

Σύμφωνα με τις Οδηγίες Επιχειρήσεων του ΑΕΔ (ΟΔΕΠΙΧ), οι οποίες είχαν επικυρωθεί από τη Κυβέρνηση (ΑΣΕΑ) του 1968,⁴⁹ η χρησιμοποίηση της αεροπορικής ισχύος σε επιχειρήσεις στην Κύπρο εξαντλείτο στην εφ' άπαξ προσβολή από την Πολεμική Αεροπορία της εχθρικής τουρκικής αποβατικής δύναμης. Για τον λόγο αυτόν, είκοσι αεροσκάφη F-84F μεταστάθμευσαν την 18^η και 19^η Ιουλίου, 1974, στο αεροδρόμιο Καστελλίου της Κρήτης, ενώ παράλληλα την 18^η Ιουλίου, 1974, μεταστάθμευσαν στο Ηράκλειο δέκα αεροσκάφη F-5 με ρόλο Αεράμυνας (αναχαίτιση), προς ενδεχόμενη υποστήριξη των αεροσκαφών F-84F και την 22^η Ιουλίου, 1974, εννέα F-4E.⁵⁰ Αλλά «...αι ανωτέρω αεροπορικές δυνάμεις δεν ενεπλάκησαν στον αγώνα Κύπρου διότι εκρίθη ότι η εμπλοκή των θα αποτελέσει αιτίαν ενάρξεως πολέμου μεταξύ Ελλάδος Τουρκίας.»⁵¹

Σημειώνεται ότι, από Ελληνικής πλευράς επιδείχτηκε «ύποπτη»⁵² αυτοσυγκράτηση,

...κατόπιν των παροτρύνσεων της, υπό τον Σίσκο, Αμερικανικής Αντιπροσωπείας ήτις κατά την παραμονή της επιθέσεως 19 Ιουλίου εις μακρά

⁴⁸ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Έγγραφο υποβολή εκθέσεως με αριθμ.πρωτ 980252/14-8-1974 (1130) του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων (ΑΕΔ) Στρατηγού Γρηγ. Μπανάου και του Αρχηγού Στρατού (ΑΣ) Αντιστρατήγου Ανδρέα Γαλατσάνου με αριθμ. πρωτ ΥΠΕΘΑ 40302/9/14-8-1974, μετά από ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ αίτημα του Έλληνα ΥΕΘΑ με αριθμ. πρωτ 40293/7/14 -8-1974 κατ' εντολή του Π/Θ της Χώρας,, με ερωτήματα : «α. Αν οι στη Θράκη παρατεταγμένες δυνάμεις μας είναι ικανές να σταματήσουν ισχυρά Τουρκική επίθεση, β. Ποιες εκ των νήσων του ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ θεωρούνται επαρκώς επανδρωμένες και εξοπλισμένες δια να προβάλουν, σε περίπτωση Τουρκικής κατ' αυτών επίθεσης, αποτελεσματική, τονίζω, ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ άμυνα, γ. Εάν σε περίπτωση ανεπαρκούς αμύνης εν Θράκη ή εις τις κυριότερες των νήσων μας (οι οποίες σημειωτέον δύνανται προ πάσης επίθεσης να υποστούν και αεροπορικές επιδρομές) ενδείκνυται να ληφθούν και άλλα μέτρα και ποια. Επιπρόσθετα, ζητείτο μια «λίαν συνοπτική ανάλυση δυνατοτήτων στην Ελληνο-Βουλγαρική μεθόριο σε περίπτωση σύγχρονης εμπλοκής μας, επί του Έβρου».

⁴⁹ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Άκρως Απόρρητη Έκθεση, «Επί Ενισχύσεων Προς Εθνική Φρουρά Κύπρου κατά τις επιχειρήσεις 20 Ιουλίου -2 Αυγ 1974» της 14ης-8-1974 την οποία υπογράφουν όλοι οι Αρχηγοί των ΕΔ, Οδηγίες Επιχειρήσεων του ΑΕΔ (ΟΔΕΠΙΧ).

⁵⁰ Βάσει της υπάρχουσας τότε επιχειρησιακής σχεδίασης τέσσερα (4) α/φ F-4E θα χρησιμοποιούνταν για προσβολή των τουρκικών ναυτικών δυνάμεων ευρισκόμενων έξωθεν του λιμένος Κυρήνειας από μεγάλο ύψος και τρία (3) για κάλυψη αυτών από εχθρική αντίδραση, σε ρόλο αναχαίτισης. Η επιστροφή των α/φ θα γινόταν σε μεγάλο ύψος για εξοικονόμηση καυσίμων. Το κρίσιμο χρονικό περιθώριο προσβολής από τα α/φ είχε προσδιοριστεί μεταξύ τη 1100 και 1300 ώρας.

⁵¹ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Άκρως Απόρρητη Έκθεση, «Επί Ενισχύσεων Προς Εθνική Φρουρά Κύπρου κατά τις επιχειρήσεις 20 Ιουλίου -2 Αυγ 1974» της 14ης-8-1974.

⁵² Κουρής, Ελλάδα –Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 127.

σύσκεψη με συμμετοχή Πρωθυπουργού, Υπουργού Εξωτερικών και Αρχηγού ΕΔ, τόνισαν την ανάγκη αποφυγής οιασδήποτε ενέργειας δυναμένη να επιφέρει τραγωδία και συμφορά στην περιοχή. Τόνισαν, ότι η εμπλοκή σε πόλεμο Ελλάδος Τουρκίας θα διασπούσε την Νοτιοανατολική πτέρυγα ΝΑΤΟ, θα ζημίωνε τα εθνικά συμφέροντα Ελλάδας Αμερικής και θα διάνοιγε την οδό των Ρώσων προς Ανατολική Μεσόγειο.»⁵³

Παράλληλα ελήφθησαν σοβαρά υπόψη, αφενός, η σύσταση του Αμερικανού πρέσβη στην Ελλάδα Tasca το πρωί της εισβολής περί «αυτοσυγκράτησης και αποσόβησης Ελληνοτουρκικής συρράξεως» και, αφετέρου των πληροφοριών ΝΑΤΟ και άλλων πηγών περί –υπαρκτών αλλά μη σχετιζόμενων με το Κυπριακό όπως αποδείχτηκε – κινήσεων Ρωσικών αεροσκαφών και άλλων ειδικών δυνάμεων προς Ουγγαρία και Βουλγαρία που αποτελούσε παραπλάνηση ή καλύτερα εφεύρημα ύπαρξης «από Βορρά απειλής» διοχετευθείσας από τον Στρατιωτικό Ακόλουθο των ΗΠΑ στη Σόφια στον Έλληνα ομόλογό του την 16η Ιουλίου 1974, που ανάγκασε τις ελληνικές ΕΔ να ασχοληθούν με την ναρκοθέτηση της Ελληνοβουλγαρικής μεθορίου την στιγμή που ο αποβατικός τουρκικός στόλος ετοιμαζόταν να αποπλεύσει από τη Μερσίνα με κατεύθυνση τα βόρεια παράλια της Κύπρου.⁵⁴ Οι αιτιολογίες της μη επέμβασης, από την πολιτική ηγεσία του Αυγούστου του 1974, θεωρούνται από τον Ν Κουρή – που επί Κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ διετέλεσε Α/ΓΕΑ, Α/ΓΕΕΘΑ και ΥΦΕΘΑ και υποστηρικτής των μετέπειτα πολιτικών επιλογών του Ανδρέα Παπανδρέου – ως «προσπάθεια να αιτιολογήσουν την αδράνειά τους»⁵⁵ χωρίς όμως να παρατίθενται συγκεκριμένα στοιχεία για αυτό.

Βάσει της προαναφερόμενης έκθεσης αλλά και του τότε Αρχηγού Αεροπορίας,⁵⁶ υπήρξαν «...τεχνικές και επιχειρησιακές δυσχέρειες...» που συνέβαλαν στη μη χρησιμοποίηση των πολεμικών αεροσκαφών, που όπως προαναφέρθηκε είχαν ήδη μετασταθμεύσει στη Κρήτη, όπως:

α/ ο μικρός χρόνος παραμονής (5 λεπτά) άνωθεν στόχου/ων στη Κύπρο που μείωνε μερικώς τη δυνατότητα επιτυχούς εκτέλεσης της αποστολής των αεροσκαφών F-84F, λόγω μικράς εμβέλειας (διάρκεια πτήσεως),

β/ η αδυναμία των εν λόγω αεροσκαφών να επιστρέψουν στην Ελλάδα που σήμαινε ότι όσα επιβίωναν της αποστολής προσβολής στόχων στη Κύπρο είτε θα έπρεπε να προσγειωθούν σε αεροδρόμια του Λιβάνου ή των Βρετανικών βάσεων, είτε να επιχειρήσουν ελεγχόμενη εγκατάλειψη (με αλεξίπτωτο) άνωθεν Κύπρου.

⁵³ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Ακρως Απόρρητη Έκθεση, «Επί Ενισχύσεων Προς Εθνική Φρουρά Κύπρου κατά τις επιχειρήσεις 20 Ιουλίου -2 Αυγ 1974» της 14ης-8-1974.

⁵⁴ Κουρή, Ελλάδα –Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 120.

⁵⁵ Στο ίδιο, 122.

⁵⁶ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, ΑΠΟΡΡΗΤΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ αναφορά του Αρχηγού Αεροπορίας Αντιπτεράρχου Αλέξανδρου Παπανικολάου.

Παράλληλα, βάσει της εν λόγω έκθεσης, τα αεροσκάφη F-4E δεν χρησιμοποιήθηκαν, αφενός λόγω του μικρού αριθμού τους (εννέα που έγιναν οκτώ, λόγω καταστροφής του ενός στην προσγείωση στο Ηράκλειο) και της εκτίμησης περί μικρής αποτελεσματικότητάς τους και συνεπώς, μη δυνατότητας ματαίωσης της Τουρκικής εισβολής, παράλληλα με το πολύ υψηλό ποσοστό απωλειών που αναμενόταν ότι θα προκαλείτο σε ένα πολύτιμο υλικό απολύτως απαραίτητο για μια ενδεχόμενη Ελληνοτουρκική σύρραξη, λόγω της δράσης της Τουρκικής Αεροπορίας και της δυνατότητας επίτευξης αεροπορικής υπεροχής άνωθεν Κύπρου, και αφετέρου, της αδυναμίας – λόγω απειρίας και μη ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης (επανεξυπηρέτησης και επανεξοπλισμού) – του τεχνικού προσωπικού να ετοιμάσουν (εξυπηρετήσουν) τα αεροσκάφη F-4E έγκαιρα (υπήρξε καθυστέρηση πλέον των τριών ωρών)⁵⁷ από την απόφαση⁵⁸ από τον Έλληνα ΑΕΔ χρησιμοποίησής της και της, στο χρόνο αυτό, κατάληψης της Κυρήνειας.⁵⁹

Λόγω της σημαντικής καθυστέρησης προετοιμασίας των αεροσκαφών F-4E, που σύμφωνα και με τον Διοικητή της Μοίρας των αεροσκαφών F-4E, Πτεράρχο (Ι) ε.α. Σωτήρη Κοντογιάννη «για να φορτωθεί κάθε αεροσκάφος χρειάστηκαν 3 ώρες και 40 λεπτά όταν πέντε μήνες αργότερα τα Φάντομ φορτώνονταν σε 23 λεπτά!»⁶⁰, δόθηκε εντολή απογείωσης των δώδεκα αεροσκαφών F-84F, η οποία, όμως, ματαιώθηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Η εν λόγω διαταγή απογείωσης, η οποία αποτέλεσε εισήγηση του τότε Αρχηγού Αεροπορίας και είχε την πλήρη-ενθουσιώδη αποδοχή των πληρωμάτων των αεροσκαφών, αποτελούσε μάλλον επίδειξη ηρωισμού παρά απόφαση βασισμένη στις αρχές του αεροπορικού πολέμου όπως αυτές αναλύονται παρακάτω.

Υπήρχε όμως και η εντύπωση ότι:

η ανάλυση της συμπεριφοράς των συμμαχικών αεροσκαφών στις κρίσιμες περιόδους των επιχειρήσεων εισβολής φανερώνει ότι στόχευε στην αποτροπή αποστολής ελληνικών μαχητικών για να υπερασπιστούν τις κυπριακές δυνάμεις... και δημιουργίας «φράγματος» μεταξύ Κρήτης και Κύπρου από τον 6^ο Αμερικανικό Στόλο, που τις μέρες της απόβασης βρισκόταν στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και είχε τη δυνατότητα να ενεργήσει αποτρεπτικά εάν υπήρχε η πολιτική βούληση των ΗΠΑ.⁶¹

⁵⁷ Το αεροδρόμιο Ηρακλείου δεν διέθετε εκπαιδευμένο τεχνικό προσωπικό για την υποστήριξη - εξυπηρέτηση α/φ F-4E. Κατάλληλο τεχνικό προσωπικό διέθεταν μόνο οι μητρικές Μονάδες των α/φ αυτών ήτοι Τανάγρα και Ανδραβίδα.

⁵⁸ Ωρα 1100 της 22ας-7-1974

⁵⁹ Ούτε μεταξύ 1300 και 1400 μπορούσαν να απογειωθούν δεδομένου ότι η κατάσταση του διαδρόμου απογείωσης δεν ήταν κατάλληλη λόγω του προηγηθέντος ατυχήματος α/φ F-4E.

⁶⁰ Δημήτρη Καπράνος, 'Αν εμείς είχαμε απογειωθεί, ο "Αττίλας" δεν θα υπήρχε!', *Δημοκρατία News*, 16-7-2017, δηλώσεις Διοικητή της Μοίρας των αεροσκαφών F-4E, Πτεράρχου (Ι) ε.α. Σωτήρη Κοντογιάννη. πηγή: <http://www.dimokratianews.gr/content/76674/emeis-eihame-apogiothei-o-attilas-den-tha-ypirhe>.

⁶¹ Κουρής, Ελλάδα –Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 124.

Τα προσωπικά πιστεύω των συμμετεχόντων στο τακτικό επίπεδο (επίπεδο Μοίρας αεροσκαφών), όπως του Διοικητή της Μοίρας των F-4E Πτεράρχου Σωτήρη Κοντογιάννη, ότι :

...εάν γινόταν εγκαίρως η προγραμματισμένη και συντονισμένη αποδέσμευση των 12 F-84F και μίας δικής μας τετράδας F-4F για κάλυψη, κατά τις κρίσιμες ημέρες της απόβασης στην Κυρήνεια, που στην πραγματικότητα επρόκειτο για "αποβίβαση, τότε το αποτέλεσμα και οι εξελίξεις, πάντα κατά τη γνώμη μου, θα ήταν διαφορετικά»,⁶²

αν και απολύτως σεβαστά, όπως σεβαστή είναι και η άποψη του Επισμηναγού (Ι) ε.α. Γεωρ. Β. Κασσαβέτη, τέως Κυβερνήτη Ολυμπιακής Αεροπορίας ότι:

...κοινή πεποίθηση όλων των καθ' οιονδήποτε τρόπο εμπλεκόμενων στα γεγονότα του Ιουλίου του 1974 είναι η εξής. Αν η διαταγή του Πτεράρχου Παπανικολάου, η οποία είχε δοθεί από τον τότε πρωθυπουργό, είχε εκτελεσθεί, η Κύπρος θα είχε μείνει αλώβητη και η Τουρκία θα είχε υποστεί τη μεγαλύτερη ταπεινωτική ήττα στη νεώτερη ιστορία της...»,⁶³

μάλλον δεν βασιζόταν σε δεδομένα, αλλά στο συναίσθημα, στο υψηλό ηθικό του προσωπικού της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ) και στην πειθαρχία όλων των ανδρών που ήταν προσηλωμένοι στην αποστολή και στα καθήκοντά τους.

Τα F-84F ήταν παλαιά, περιορισμένων δυνατοτήτων και ευελιξίας, χαμηλών επιδόσεων και, όπως προαναφέρθηκε, ελλείπει καυσίμου θα εκτίθεντο στη δράση της εχθρικής αεροπορίας και, όσα αεροσκάφη επιβίωναν, θα ήταν υποχρεωμένα να προσγειωθούν σε Βρετανικά αεροδρόμια της νήσου ή να εγκαταλείψουν τα αεροσκάφη με αλεξίπτωτο αφού η προσγείωση σε αεροδρόμια της Μέσης Ανατολής ήταν μεν σχεδιασμένη αλλά μάλλον πρακτικά αδύνατη. Παράλληλα τα F-4E ήταν ανεπαρκώς προετοιμασμένα για πόλεμο, η σχεδόν βεβαία απώλεια των οποίων, πέραν του ψυχολογικού παράγοντα, θα σήμαινε ουσιαστικά την πλήρη αδυναμία υπεράσπισης της Ελλάδος από αέρος, σε μία περίοδο που η τουρκική προκλητικότητα στο Αιγαίο ήταν συνεχώς αυξανόμενη και μια Ε-Τ σύρραξη ήταν εξαιρετικά πιθανή και αναμενόμενη. Σε μια δε περίπτωση αντηλλάγησαν πυρά μεταξύ ενός σχηματισμού τουρκικών F-102 και ελληνικών F-5 χωρίς απώλειες παρά τα όσα ψευδή έχουν γραφτεί,⁶⁴ ενώ υπήρχαν συμπλοκές και με συμμαχικά αεροσκάφη, ήτοι δυο αμερικανικών F-4 και δυο ελληνικών F-5, με τα πρώτα να βάλουν ανεπιτυχώς κατά

⁶² Καπράνος, "Αν εμείς είχαμε απογειωθεί, ο "Αττίλας" δεν θα υπήρχε".

⁶³ Γεωρ. Β. Κασσαβέτη, Facebook "Η Κύπρος Είναι Μακράν", 6-9-17.

⁶⁴ Κουρής Ελλάδα –Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 128.

των ελληνικών – χωρίς, όμως, να επιτραπεί η ανταπόδοση πυρών-κατάρριψή τους από τις ελληνικές αεροπορικές Αρχές.⁶⁵

Η Πολεμική Αεροπορία εκτέλεσε επιτυχώς και με απόλυτη μυστικότητα την αποστολή με την ονομασία «ΝΙΚΗ», ήτοι της μεταφοράς μιας Μοίρας Καταδρομών στη Κύπρο με 15 αεροσκάφη NORATLAS. Η αποστολή ήταν εξαιρετικά δύσκολη για τα δεδομένα της εποχής και είχε ως αποτέλεσμα την επιστροφή 11 αεροσκαφών, την κατάρριψη ενός αεροσκάφους από φίλια A/A πυρά με απώλεια του πληρώματος και 29 ανδρών και την πρόκληση βλαβών σε άλλα τρία αεροσκάφη, λόγω κακού συντονισμού και ανυπαρξίας μέσω επικοινωνίας. Τα αεροσκάφη που υπέστησαν βλάβη υποχρεώθηκαν να μείνουν στη Κύπρο και να καταστραφούν από τις Ελληνικές δυνάμεις.⁶⁶ Οι απώλειες της επιχείρησης ήταν μεγάλες σε ανθρώπινες ζωές και υλικό.⁶⁷ Είχε προηγηθεί, βέβαια, η ματαίωση αποστολής στην Κύπρο μιας Μοίρας Καταδρομών με τέσσερα επιταγμένα αεροσκάφη της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ, λόγω βλάβης ενός αεροσκάφους που περιείχε τα πυρομαχικά της Μοίρας στο αεροδρόμιο της Σούδας (όπου είχαν προσγειωθεί για ανεφοδιασμό) και μη δυνατότητας εκτέλεσης της αποστολής εγκαίρως, αφού ήταν προγραμματισμένα να φτάσουν, να ανεφοδιαστούν και να απογειωθούν από Σούδα, κατά τη διάρκεια της νύχτας.⁶⁸

Η Χρήση της αεροπορικής ισχύος

Οι βασικοί κανόνες και αρχές που αναφέρονται στην ανάπτυξη, στις λειτουργίες και στη χρησιμοποίηση της αεροπορικής ισχύος διαμορφώθηκαν εξελικτικά στην πορεία του χρόνου από διδάγματα και εμπειρίες πολεμικών επιχειρήσεων του παρελθόντος καθώς και από τη ραγδαία ανάπτυξη και απορρόφηση νέων τεχνολογιών.⁶⁹

Τη χρήση της αεροπορικής ισχύος καθορίζουν τρία βασικά χαρακτηριστικά της, που αποτελούν και τα πλεονεκτήματα της χρήσης της, ήτοι: το ύψος, η ταχύτητα (υπό την έννοια του χρόνου) και το βάθος.⁷⁰ Υπάρχουν, όμως, και μειονεκτήματα, όπως η εξάρτηση από τις βάσεις (δηλαδή από τα αεροδρόμια για επανεξοπλισμό και επανεξυπηρέτηση των αεροσκαφών με όπλα και καύσιμο κλπ.), η επίδραση του

⁶⁵ Στο ίδιο, 125.

⁶⁶ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, Σημειώνεται ότι σύμφωνα με την πολυσέλιδη Απόρρητη Προσωπική αναφορά του Αρχηγού Αεροπορίας Πτεράρχου Παπανικολάου προς τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας Κωνσταντίνο Καραμανλή, της 20-9-1974: «..την επομένη της αποστολής αυτής ελήφθη σήμα από το διοικητή των Βρετανικών Δυνάμεων στη Κύπρο με το οποίο δηλώνονταν ότι σε περίπτωση επανάληψης αυτής της αποστολής τα ελληνικά α/φ θα αναχαιτιζόνταν από τους Βρετανούς», 14.

⁶⁷ Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 135.

⁶⁸ Στο ίδιο, 134.

⁶⁹ ΓΕΑ, Επιχειρησιακό Δόγμα Πολεμικής Αεροπορίας, Αθήνα, 2009, 9. και Βασίλειος Α. Βρεττός, «Επιχειρησιακό Δόγμα Πολεμικής Αεροπορίας-Υπάρχει Ανάγκη Προσαρμογής του στις Σύγχρονες Επιχειρησιακές Απαιτήσεις;», Σχολή Πολέμου Αεροπορίας (ΣΠΑ) 18-1-2001, 15-21.

⁷⁰ ΓΕΑ, Επιχειρησιακό Δόγμα Πολεμικής Αεροπορίας, 22.

καιρού, η ευαισθησία των συστημάτων των αεροσκαφών, και βέβαια το υψηλό κόστος (οικονομικό και ψυχολογικό) απώλειας ενός αεροσκάφους. Διαχρονικά, βασικό χαρακτηριστικό των αεροπορικών δυνάμεων και της χρήσης της αεροπορικής ισχύος είναι ότι η «εφεδρεία δυνάμεων» δεν αποτελεί ίσης σημασίας παράγοντα επιτυχίας όπως στις χερσαίες επιχειρήσεις, αλλά αποτελεί κύριο μέλημα της σχεδίασης η δυνατότητα επίτευξης ενός ρυθμού εξόδων αεροσκαφών μεγαλύτερης από τον αντίπαλο σε χρόνο και τόπο και η μεταφορά μάζας πυρός στον κατάλληλα επιλεγμένο στόχο. Η σχέση μάζας ή αριθμού αεροσκαφών μεταξύ επιτιθέμενου και αμυνόμενου κάνει τον παράγοντα γεωγραφία ή καλύτερα την διασπορά και απόσταση των αεροδρομίων επανεξυπηρέτησης-επανεξοπλισμού αεροσκαφών, πρωταρχικής σημασίας για τον αμυνόμενο, ενώ για τον επιτιθέμενο παράγοντας καθοριστικής σημασίας είναι η μεταφορά μάζας πυρός στο θέατρο επιχειρήσεων.⁷¹

Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά και οι δυνατότητες κάνουν τη χρήση της αεροπορικής ισχύος να είναι θεμελιωδώς διαφορετική από τις άλλες μορφές στρατιωτικής ισχύος και επιτρέπουν στο αεροπορικό όπλο να ενεργεί γρήγορα, αμυντικά και επιθετικά, σε μεγάλο βάθος, σε όλο το θέατρο επιχειρήσεων.⁷² Οι αεροπορικές δυνάμεις, επιχειρώντας από την τρίτη διάσταση (αέρα)⁷³ του πολέμου, μπορούν να προσβάλλουν στόχους μακριά της γραμμής μάχης (επαφής των δυνάμεων στο έδαφος) και να επιτυγχάνουν στρατηγικά αποτελέσματα.⁷⁴ Αυτή η ικανότητα είναι μοναδική, παρέχοντας στην εκάστοτε στρατιωτική και πολιτική ηγεσία ένα πλήρες εύρος στρατιωτικών επιλογών για την επίτευξη των εθνικών αντικειμενικών σκοπών (ΑΝΣΚ) και την προστασία των εθνικών συμφερόντων, ενώ επιτρέπει στην αεροπορία να επιτύχει αποτελέσματα πολύ πιο σημαντικά από τα τακτικά αποτελέσματα μεμονωμένων πράξεων και σε ρυθμό, που διαταράσσει τον Κύκλο Αποφάσεων του εχθρού.⁷⁵

Η συνεχής αύξηση των δυνατοτήτων των αεροσκαφών και η χρησιμοποίηση των εν λόγω δυνατοτήτων σε ένοπλες συγκρούσεις (πολέμους) αποτελεί ακόμα και σήμερα αντικείμενο μελέτης, ενώ η χρήση της αεροπορικής ισχύος παραμένει η λιγότερο κατανοητή ισχύς στο πεδίο της στρατιωτικής ισχύος,⁷⁶ με πολλά διλήμματα στρατηγικής χρησιμοποίησης και ανάπτυξης της. Δεδομένου ότι η αεροπορική δύναμη είναι εξαιρετικά αποτελεσματικό όπλο για να επιδράσει στα κέντρα βάρους (ΚΒ)⁷⁷ του αντιπάλου και δεδομένου ότι «κάθε επίπεδο πολέμου έχει και ένα ή πολλά ΚΒ»,⁷⁸

⁷¹ John A. Warden III, *The Air Campaign*, (USAF, New York, 1998), 58.

⁷² ΓΕΑ, *Επιχειρησιακό Δόγμα Π.Α.*

⁷³ Andrew G.B. Vallance, *The Air Weapon: Doctrines of air Power Strategy and Operational Art*, (London: Macmillan, 1996), 25.

⁷⁴ USA, *Air Force Basic Doctrine*, Sept 1997.

⁷⁵ . ΓΕΑ., *Επιχειρησιακό Δόγμα Πολεμικής Αεροπορίας*, 24.

⁷⁶ Vallance, *The Air Weapon: Doctrines of air Power Strategy and Operational Art*, vii.

⁷⁷ Κέντρα Βάρους ορίζονται ως το/α χαρακτηριστικό/α, η/οι ικανότητα/ες, η/οι τοποθεσία/ες, από τα οποία ένα έθνος, μια συμμαχία ή μια στρατιωτική δύναμη αντλεί την ελευθερία ενέργειας, την φυσική ισχύ και την θέληση να πολεμήσει.

⁷⁸ Warden III, *The Air Campaign*, 7.

οποιαδήποτε επιλογή χρήσης της αεροπορικής ισχύος έχει πολλούς λόγους να είναι καλή ή/και κατάλληλη, αλλά μπορεί όμως να αποδειχτεί και καταστροφική. «Το κλειδί για να μην χάσεις είναι να προκαλέσεις σημαντικές ζημιές στον αντίπαλο ώστε αυτός να καταστεί αδύναμος ή απρόθυμος να πληρώσει το τίμημα.»⁷⁹

Η αεροπορική στρατηγική είναι μάλλον μια σύνθετη τέχνη παρά επιστήμη. Απόρροια της στρατηγικής αποτελεί η αεροπορική επιχειρησιακή σχεδίαση. Έχει σαν αφετηρία τη στρατηγική κατεύθυνση και καθοδήγηση, η οποία πάντα δίνεται μέσω των Εθνικών (Πολιτικών) Αντικειμενικών Σκοπών (ΑΝΣΚ) και της αντίστοιχης κατάστασης στην οποία οδηγούν οι ΑΝΣΚ όταν αυτοί επιτευχθούν, ήτοι της Επιθυμητής Τελικής Κατάστασης (ΕΤΚ).⁸⁰

Οι σχεδιαστές των αεροπορικών επιχειρήσεων και η επιλογή των στόχων που θα προσβληθούν, θα πρέπει πάντα να δίνουν απάντηση στην ερώτηση «Πόσο πολύ αξίζει η επίτευξη του παραπάνω στόχου;»⁸¹ ενώ παράλληλα πρέπει να εξετάζουν την «επιβίωση» των αεροπορικών δυνάμεων κατά την διάρκεια των επιχειρήσεων, έτσι ώστε και ο σκοπός της αποστολής τους να επιτυγχάνεται και οι απώλειές τους να είναι οι ελάχιστες δυνατές, ώστε να διατηρείται ένας επιθυμητός ρυθμός εξόδων των φίλιων αεροσκαφών στη διάρκεια των επιχειρήσεων.

Εμπειρίες από πρόσφατους πολέμους αλλά και από ασκήσεις της ΠΑ δείχνουν ότι η αποτελεσματικότητα και επιβιωσιμότητα των πληρωμάτων των αεροσκαφών αυξάνει δραστικά με την απόκτηση εμπειριών σε ρεαλιστικές ασκήσεις ή πραγματικές καταστάσεις. Η ρεαλιστική εκπαίδευση βάσει της αρχής «εκπαιδεύσου όπως θα πολεμήσεις»⁸² είναι εξαιρετικά σημαντική και, πολλάκις, δύναται να ειπωθεί ότι είναι σχετικά ισοδύναμη ποσοτικής και ποιοτικής σημασίας με τις εμπειρίες που αποκτούνται σε πολεμικές επιχειρήσεις, κυρίως σε χώρες όπου η συμμετοχή σε πραγματικές επιχειρήσεις είναι εξαιρετικά περιορισμένη ή ακόμα και μηδενική.⁸³

Η χρήση της αεροπορικής ισχύος είναι μία ορθολογική διαδικασία, βασισμένη σε δογματικά αξεπέραστες αρχές,⁸⁴ όπως :

α/ η αεροπορική υπεροχή είναι αναγκαία⁸⁵ και κρίσιμη για την επίτευξη των πολιτικών ΑΝΣΚ και τον επιτυχή τερματισμό του πολέμου, ενώ αποτελεί βασικό παράγοντα επιτυχίας των επιχειρήσεων στο έδαφος (ΣΞ και ΠΝ), αφού χωρίς αεροπορική υπεροχή καμία δύναμη στο έδαφος δεν μπορεί να πετύχει τους καθορισμένους ΑΝΣΚ. Ο πόλεμος δεν κερδίζεται όταν ο αντίπαλος έχει αεροπορική υπεροχή.

⁷⁹ Warden III, *The Air Campaign*, 59.

⁸⁰ Βρεττός, «Επιχειρησιακό Δόγμα Πολεμικής Αεροπορίας-Υπάρχει Ανάγκη Προσαρμογής του στις Σύγχρονες Επιχειρησιακές Απαιτήσεις;» 15-21.

⁸¹ Στο ίδιο, 20

⁸² ΓΕΑ., *Επιχειρησιακό Δόγμα Πολεμικής Αεροπορίας*, 133.

⁸³ Στο ίδιο, 138.

⁸⁴ Στο ίδιο, 11.

⁸⁵ Warden III, *The Air Campaign*, 10.

β/ ο τρόπος ενέργειας που θα επιλεγεί πρέπει να είναι αποτελεσματικός και στρατιωτικά πραγματοποιήσιμος, ενώ ο χρόνος εκδήλωσης εφαρμογής της αεροπορικής ισχύος αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιτυχίας,⁸⁶

γ/ η σχεδίαση και η εκτέλεση των επιχειρήσεων απαιτείται να γίνεται με τρόπο, ώστε να ελαχιστοποιεί τις φίλιες απώλειες, μεγιστοποιώντας παράλληλα το καταστροφικό της αποτέλεσμα για τον εχθρό,

δ/ η διαθεσιμότητα των αεροσκαφών συμβάλλει στην επίτευξη μεγαλύτερου αριθμού εξόδων φίλιων αεροσκαφών και αποτελεί καθοριστικό παράγοντα συνέχισης των επιχειρήσεων,

ε/ ο αριθμός των αεροσκαφών που θα καταρριφθούν είναι σημαντικός, αλλά ακόμα σημαντικότερη είναι η χρονική τοποθέτηση της καταστροφής των,

στ/ οι ρυθμοί απωλειών είναι συνάρτηση του συσχετισμού δυνάμεων. Αυτό που μας διδάσκει η αεροπορική ιστορία είναι ότι το κλειδί για τη νίκη είναι να διαθέτεις υπέρτερες δυνάμεις, ήτοι αεροπορική υπεροχή σε επιλεγμένο τόπο και χρόνο με συγκέντρωση υπέρτερων αεροπορικών δυνάμεων,

ζ/ τακτικού επιπέδου αποφάσεις μπορεί να έχουν καθοριστική επίδραση σε στρατηγικό επίπεδο και

η/ η στατιστική ευνοεί την πλευρά που θα κινηθεί πρώτη.

Το ερώτημα λοιπόν που προκύπτει είναι:

Ερώτημα: Ποια ήταν η κατάσταση της Αεροπορίας το καλοκαίρι του 1974; Ορθά δεν απογειώθηκαν τα αεροσκάφη της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας ή η μη απογείωση των αεροσκαφών F-4E και η ανάκληση απογείωσης των αεροσκαφών F-84F αποτέλεσε προδοσία ή/και στρατηγικού μεγέθους λανθασμένη απόφαση;

Από το 1950 η Αεροπορία άρχισε μια επική μάχη εκσυγχρονισμού της. Από τη χρήση ελικοπτέρων αεροσκαφών περνούσε στη χρησιμοποίηση νέας γενιάς (1^{ης} γενιάς) αεριωθουμένων μαχητικών αεροσκαφών. Το 1955, περίπου 200 μαχητικά είχαν παραδοθεί ή επρόκειτο να παραδοθούν στην Ελλάδα και σε μικρό χρονικό διάστημα να επιτευχθούν συγκεκριμένα αποτελέσματα για ένταξη των δυνάμεων στο NATO.⁸⁷

Το 1974 η Πολεμική Αεροπορία υστερούσε σε μαχητικά αεροσκάφη (290 ελληνικά έναντι 520 τουρκικών), σε μεταφορικά (60 έναντι 95), σε Ε/Π (6 έναντι 16), σε βλήματα ΝΙΚΗ (92 έναντι 104), σε σταθμούς RADAR (9 έναντι 16), σε αεροδρόμια (18 έναντι 22), ενώ η Α/Α της Ελλάδος χαρακτηριζόταν ως μέτρια έναντι ισχυρής της Τουρκίας. Υστερούσε και σε μάζα πυρός μαχητικών αεροσκαφών (310 χιλ. lbs βομβών έναντι 830 της Τουρκίας), σε μάζα πυρός ανά αεροδρόμιο αντιπάλου (14 χιλ. lbs βομβών προς 46 της Τουρκίας) και σε φορτίο μεταφορικών αεροσκαφών (362 χιλ. lbs έναντι 1305).

⁸⁶ Στο ίδιο, 34.

⁸⁷ Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 48.

Πέραν τούτου, υπολειπόταν σε προσωπικό ανά αεροσκάφος με αναλογία 27 προς 46. Υπερτερούσε, όπως προαναφέρθηκε, σε βλήματα Hawk (170 έναντι κανενός). Τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι η Πολεμική Αεροπορία είχε, στην προ κρίσεως του 1974 περίοδο, αδυναμία προσβολής στόχων λόγω βάθους των στόχων στην Τουρκία, μειωμένη μεταφορική ικανότητα, μειωμένη ικανότητα διασποράς δυνάμεων, ανεπάρκεια αποθεμάτων και υλικών αποκατάστασης ζημιών διαδρόμων προσγείωσης ενώ η δυνατότητα χρησιμοποίησης των αεροσκαφών F-4E ήταν εξαιρετικά περιορισμένη και αμφιβόλου αποτελεσματικότητας λόγω ελλιπούς εκπαίδευσης.⁸⁸

Η Αεροπορία είχε τη δυνατότητα σε ένα Ε-Τ πόλεμο να προσβάλει 12 εχθρικά αεροδρόμια με 170 αεροσκάφη, 9 σταθμούς RADAR με 25 αεροσκάφη, και να υποστηρίξει τις επιχειρήσεις στον Έβρο με αεροσκάφη F-4E, ενώ αν απαιτείτο να προσβληθεί ο Τουρκικός στόλος η απαιτούμενη δύναμη προσβολής του θα αφαιρούνταν από τη δύναμη των 170 αεροσκαφών. Η υποστήριξη των επιχειρήσεων του ΣΞ με αεροπορικές επιχειρήσεις Εγγύς Αεροπορικής Υποστήριξης (ΕΑΥ) θα μπορούσε να γίνει μετά από 1-2 ώρες από ενάρξεως των επιχειρήσεων μόνο εφόσον το επέτρεπαν οι απώλειες του αεροπορικού δυναμικού.⁸⁹ Χαρακτηριστική της κατάστασης είναι και η δήλωση του διοικητή της Μοίρας των F-4E:

Ήταν δύσκολες εποχές για την Αεροπορία. Μπορεί να είχαμε τα καλύτερα αεροσκάφη, αλλά οι επικοινωνίες μας βρίσκονταν σε πολύ χαμηλό βαθμό. Σκεφτείτε ότι κάποιες εκ των οδηγιών μεταφέρονταν από το ένα σημείο στο άλλο με... τζιπ, ενώ το ΑΤΑΔ είχε μόνο ένα τηλέφωνο! Υπήρχαν, όμως, ψυχή, πίστη, δύναμη και ανδρεία!⁹⁰

Σημειώνεται, ότι η «ηρωική» εποχή της αεροπορίας είχε παρέλθει οριστικά και απαιτείτο πλέον ακραίος επαγγελματισμός και σκληρή μεθοδευμένη εκπαίδευση για να ανταποκριθεί το ιπτάμενο και τεχνικό προσωπικό στις απαιτήσεις των νέων δεύτερης γενιάς αεροσκαφών όπως τα F-4E. Τα ατυχήματα της Πολεμικής Αεροπορίας στη μετάβαση από την μία εποχή στην άλλη αποτελούν απλή επιβεβαίωση της πραγματικότητας και του ότι η ψυχή, η πίστη, η δύναμη και η ανδρεία, αν και απαραίτητα, δεν ήσαν πλέον αρκετά για την επιτυχή εκτέλεση μιας επιχειρησιακής αποστολής σε συνθήκες πολέμου.

⁸⁸ ΥΕΘΑ, Γραφείο Υπουργού, Χειρόγραφο, Πρακτικό σύσκεψης της 11ης πρωινής της 12-8-1974 στο γραφείο του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, παρουσία του ιδίου του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Π/Θ της Ελλάδος, του Υπουργού Εθνικής Άμυνας και Δημόσιας Τάξης, των Αρχηγών ΕΔ, Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας, με θέμα την εξέταση της στρατιωτικής κατάστασης κατά την κρίση του 1974, 13.

⁸⁹ Στο ίδιο, 13-15.

⁹⁰ Καπράνος, "Αν εμείς είχαμε απογειωθεί, ο "Αττίλας" δεν θα υπήρχε"!

Η Αεροπορία λοιπόν, βάσει αριθμητικών δεδομένων, μπορούσε μετά δυσκολίας να ανταποκριθεί επιτυχώς σε έναν Ε-Τ πόλεμο. Το ερώτημα, όμως, είναι αν θα μπορούσε να ανταποκριθεί και σε μία παράλληλη σύγκρουση στη Κύπρο.

Η Κύπρος που απέχει περίπου 450 ναυτικά μίλια (NM) από το πλησιέστερο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Κρήτης, ουσιαστικά βρισκόταν για τα ελληνικά αεροσκάφη στα όρια εμβέλειάς τους. Τα μαχητικά της εποχής εκείνης έπρεπε να πετάξουν σε μεγάλο ύψος, με εξωτερικές δεξαμενές καυσίμων και συνεπώς μικρό φορτίο όπλων, άρα μικρή αποτελεσματικότητα προσβολής (για καταστροφή ή εξουδετέρωση) στόχων, με διαμόρφωση δηλαδή που μόλις επέτρεπε την προσβολή ενός σταθερού στόχου. Οι συνθήκες, λοιπόν, ήταν εξαιρετικά οριακές και θα απέβαιναν απαγορευτικές αν αναγκαζόταν τα ελληνικά μαχητικά να εμπλακούν με εχθρικά μαχητικά, πράγμα εξαιρετικά πιθανό λόγω της εγγύτητας της Κύπρου με την Τουρκία.⁹¹ Η αποστολή αεροσκαφών F-84F για επιχειρήσεις στην Κύπρο χαρακτηριζόταν ως αποστολή «μιας διαδρομής» ή «καμικάζι».⁹² Παράλληλα η πλήρης και αντικειμενική αδυναμία επίτευξης στοιχειώδους αεροπορικής υπεροχής στην περιοχή καθιστούσε την παρουσία Ελληνικών ναυτικών δυνάμεων επιφανείας στην περιοχή της Κύπρου ως καθαρή αυτοκτονία.⁹³ Η επιτυχία της αποστολής καταδρομικών δυνάμεων με μεταφορικά αεροσκάφη δεν θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα αποστολής μαχητικών αεροσκαφών για προσβολή στόχων στην περιοχή της Κύπρου, τόσο λόγω διαφορετικότητας της φύσης της αποστολής όσο και των δυνατοτήτων των ίδιων αεροσκαφών.

Ήταν λοιπόν γνωστό ότι ίσως κανένα αεροσκάφος δεν θα επέστρεφε στη βάση του. Αν όμως οι πιλότοι μας κατάφερναν να πλήξουν έστω και ένα ή δυο εχθρικά αρματαγωγά στον κρίσιμο χρόνο, αυτό θα απέβαινε καθοριστικό για την εξέλιξη μιας αποβατικής ενέργειας στην Κύπρο και παράλληλα, το σπουδαιότερο θα σηματοδοτούσε τη βούληση της Ελλάδας να προστατεύσουν τους Κύπριους αδελφούς μας με όλα τα διαθέσιμα μέσα, έστω και με μεγάλες θυσίες.⁹⁴

Από την ανάλυση των ανωτέρω, σε καθαρά στρατιωτικό επίπεδο, διαφαίνεται ότι η απόφαση αποστολής αεροπορικής δύναμης στις επιχειρήσεις στη Κύπρο το 1974, χωρίς τη δυνατότητα επίτευξης αεροπορικής υπεροχής ή τουλάχιστον αεροπορικής ισοδυναμίας (σε τόπο και χρόνο), υπερέβαινε κάθε αρχή χρήσης της αεροπορικής ισχύος και συνεπώς η εντολή απογείωσης θα είχε μόνο σημασία επίδειξης βούλησης συνδρομής στις δυνάμεις που μάχονταν στη Κύπρο, χωρίς όμως την επιθυμητή αποτελεσματικότητα. Θα χανόταν λοιπόν ένα μεγάλο μέρος της Πολεμικής

⁹¹ Κουρής, Ελλάδα –Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος»,88.

⁹² Στο ίδιο ,89

⁹³ Στο ίδιο, 88.

⁹⁴ Στο ίδιο, 90

Αεροπορίας χωρίς αυτή η εξαιρετικά μεγάλη απώλεια να αποφέρει κάποιο αποτέλεσμα. Αν και η βούληση για την εν λόγω θυσία ήταν εμφανής και υπαρκτή από τα ελληνικά πληρώματα αεροσκαφών, η λογική και ψύχραιμη αντιμετώπιση των πραγμάτων οδήγούσε στην μη πραγματοποίησή της.

Η ελλιπής εκπαίδευση των ιπταμένων των αεροσκαφών F-4E, σε συνδυασμό με την μεγάλη πιθανότητα υπερβολικών απωλειών σε ένα σύγχρονο, απαραίτητο για την άμυνα της Χώρας υλικό, σ' έναν πιθανό/επερχόμενο E-T πόλεμο και η καταστροφή μεγάλης δύναμης αεροσκαφών F-84F λόγω περιορισμένων δυνατοτήτων, εξαιρετικά μειωμένης ευελιξίας και χαμηλών επιδόσεων, θα καθιστούσε την «επιχείρηση Κύπρος» καταστροφική για την άμυνα της Ελλάδος και για την επιτυχή αντιμετώπιση μιας πολύ πιθανής τουρκικής επίθεσης.

Στην Κύπρο ούτε συγκέντρωση της απαραίτητης αεροπορικής δύναμης και συνεπώς, της απαραίτητης μάζας πυρός, μπορούσε να επιτευχθεί, ούτε υπήρξε δυνατότητα συνέχισης των επιχειρήσεων. Θα ήταν λάθος να μη σημειωθεί η έλλειψη τόσο ναυτιλιακών συστημάτων αλλά και συστημάτων επικοινωνιών και RADAR εδάφους, αναγκαίων για τέτοιες επιχειρήσεις, αλλά και η μη δυνατότητα υποστήριξης των αεροπορικών επιχειρήσεων, από τις ευρισκόμενες στη Κύπρο ελληνικές δυνάμεις, λόγω κυρίως ανυπαρξίας κοινών (διαλειτουργικών) οπλικών και επικοινωνιακών συστημάτων.

Η Πολεμική Αεροπορία είχε τη βούληση, αλλά αντικειμενικά δεν είχε τις δυνατότητες και τον αναγκαίο χρόνο εκπαίδευσης⁹⁵ για να ανταποκριθεί επιτυχώς, ούτε στην επιχείρηση στην Κύπρο, ούτε σε μία μείζονα σύγκρουση με την Τουρκία. Βέβαια, κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει τίποτε, αλλά μια ανάλυση, βάσει πραγματικών δεδομένων, δεν μπορεί να αναφέρεται και να λαμβάνει υπόψη της τον παράγοντα τύχη. Η άποψη ότι αφού δόθηκε εντολή απογείωσης των αεροσκαφών δυο φορές και ακυρώθηκε από τον τότε Πρόεδρο Δημοκρατίας αποδεικνύει το ετοιμοπόλεμο της Αεροπορίας και, συνεπώς, τη βεβαιότητα επιτυχούς εκτέλεσης επιχειρήσεων στην Κύπρο είναι μάλλον αβάσιμη, πλην όμως δεν δύναται να αποκλειστεί η αποτελεσματικότητα της αεροπορικής ισχύος και συνεπώς η διαφοροποίηση των τετελεσμένων στην Κύπρο αν οι αεροπορικές δυνάμεις δρούσαν εγκαίρως και προσέβαλαν τις αποβατικές δυνάμεις των Τούρκων στους χώρους συγκέντρωσης. Αυτό όμως, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, δεν έγινε.

Αυτοσυγκράτηση ή ατολμία; Προδοσία ή ορθολογική αντιμετώπιση της κατάστασης; Κανένας δεν μπορεί ακόμα και σήμερα να υποστηρίξει με στοιχεία ούτε το ένα ούτε το άλλο. Η άποψη ότι πολεμάμε με ότι έχουμε, είναι σωστή όταν αναφέρεσαι για την πατρίδα σου και είναι βέβαιο ότι έτσι θα γινόταν σε μια E-T σύρραξη, αλλά η Κύπρος το 1974 βρισκόταν μακριά της Ελλάδος τόσο με όρους γεωγραφικούς όσο – και χειρότερα – πολιτικούς και είχε, με ευθύνες όλων όσων

⁹⁵ Απαιτείται χρόνος κατ' ελάχιστον 2 1/2 έως 3 χρόνια για επιχειρησιακή αξιοποίηση ενός νέου υλικού (α/φ) από την παραλαβή του.

προαναφέραμε, απομακρυνθεί από την Ελλάδα και της ιδέας της ένωσης. Ακολουθούσε τη δική της ανεξάρτητη πολιτική.

Ο πολιτικός ερασιτεχνισμός που προηγήθηκε της τραγωδίας της Κύπρου αναφορικά με την άμυνα της χώρας, η απομόνωση της ΠΑ από το στρατιωτικό κατεστημένο αλλά και η έλλειψη εμπιστοσύνης⁹⁶ που αντιμετώπισε στην μετά την 21^η Απριλίου 1967 εποχή, την έφεραν σε παθητική θέση (με υστέρηση πέντε έως δέκα ετών)⁹⁷ χωρίς ουσιαστική οντότητα, εστιασμένη στη προσπάθεια επιβίωσης της. Η εκτίμηση του τότε Αρχηγού Αεροπορίας⁹⁸ – χωρίς βέβαια να απαλλάσσεται των ευθυνών του αφού η ηγεσία δεν μπορεί να αρκείται σε «αργοπορημένες» διαπιστώσεις – ήταν ότι το 1974, η μαχητική ικανότητα της Π.Α ήταν το 40% της δυνάμενης να επιτευχθεί.

Η ανανέωση του στόλου της,⁹⁹ με ευθύνες της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας δεν είχε ολοκληρωθεί και τα νέα αεροσκάφη F-4E που είχαν παραληφθεί δεν ήταν επιχειρησιακά έτοιμα. Οποιαδήποτε προσπάθεια χρησιμοποίησης του αεροπορικού όπλου στις επιχειρήσεις στην Κύπρο, δεν θα μπορούσε, βάσει λογικής και δεδομένων, να έχει ουσιαστικό αποτέλεσμα, ενώ οι απώλειες των αεροσκαφών που θα συμμετείχαν θα προκαλούσε ενδεχομένως μη αναστρέψιμα στρατηγικού επιπέδου, για την άμυνα της χώρας, αποτελέσματα.

ΕΡΩΤΗΜΑ: «Είναι ακόμα και σήμερα μακριά η Κύπρος;»

Η ιστορία της ΠΑ στα χρόνια από το 1974 μέχρι σήμερα και ο ακήρυχτος αεροναυτικός Ε-Τ πόλεμος χαμηλής έντασης στο Αιγαίο, καταδεικνύει ότι, αφενός, αποτελεί ισχυρό αποτρεπτικό παράγοντα στην Τουρκική επεκτατικότητα και αμφισβήτηση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων και, αφετέρου, παραμένει βασικός εκφραστής της εθνικής στρατιωτικής ισχύος.

Οι επιχειρησιακές δυνατότητες της ΠΑ, που επιτεύχθηκαν με την προμήθεια νέων μέσων,¹⁰⁰ σκληρή εκπαίδευση ιπτάμενου και τεχνικού προσωπικού και διατήρησή της σε υψηλό επιχειρησιακό επίπεδο, με υψηλό επαγγελματισμό και αυταπάρηση όλου του προσωπικού της και με συνεχή ρεαλιστική αξιολόγηση των δυνατοτήτων του σε Εθνικό αλλά και Συμμαχικό επίπεδο, δεν μπορούν να αμφισβητηθούν.

⁹⁶ Που κορυφώθηκε συνεπεία της ενεργού συμμετοχής της στην αντεπανάσταση της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1967.

⁹⁷ Αρχείο Ιδρύματος Κωνσταντίνος Καραμανλής, ΑΠΟΡΡΗΤΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ αναφορά Αρχηγού Αεροπορίας, 24.

⁹⁸ Στο ίδιο, 24

⁹⁹ Πέραν των α/φ F-4E, 40 α/φ F-1 πολλαπλού ρόλου ιδιαίτερος αναχαίτισης, 60 α/φ A-7^E διώξεως /βομβαρδισμού, 40 α/φ T-2E προχωρημένης εκπαίδευσης, 12 α/φ C-130 μεταφορικών κλπ.

¹⁰⁰ Αεροσκάφη F-16 όλων των τύπων, αεροσκάφη Mirage 2000 και Mirage-2000-5, Αερομεταφερόμενου RADAR, Βλημάτων E/A Patriot, E/Π για SAR και CSAR κλπ.

Η προμήθεια τρίτης γενιάς αεροσκαφών και η αύξηση δυνατοτήτων των επικοινωνιών μεταξύ Ελλάδος και Κύπρου, βελτίωσε σημαντικά τις δυνατότητες διεξαγωγής επιχειρήσεων στην Κύπρο.

Ακόμα, όμως, και σήμερα αποτελεί στρατηγικού επιπέδου δίλλημα η αποστολή αεροσκαφών για προσβολή στόχων ή για υποστήριξη χερσαίων ή ναυτικών επιχειρήσεων για μεγάλο χρονικό διάστημα στην Κύπρο, λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων τους και της μεγάλης αύξησης ισχύος αριθμητικά και ποιοτικά της Τουρκικής Αεροπορίας.

Η όποια βελτίωση επιτεύχθηκε στη συνεργασία των ΕΔ Ελλάδος και Κύπρου τα περασμένα χρόνια δεν δύναται να θεωρηθεί επιχειρησιακά ικανοποιητική, ώστε να θεωρηθεί επαρκής για τη διεξαγωγή παρατεταμένων επιχειρήσεων στην περιοχή της Κύπρου. Η επιχειρηθείσα απόκτηση αεροσκαφών F-15E τη δεκαετία του 1990, που θα έδινε μεγάλες ικανότητες επιχειρήσεων μακράν των βάσεων στην ΠΑ, δεν ευοδώθηκε για πολιτικούς κυρίως λόγους.

Η μη ώριμη και μη μελετημένη, κατά την άποψή μου,¹⁰¹ εξαγγελία του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδος-Κύπρου από τον ΥΕΘΑ Γ. Αρσένη, μάλλον αιφνιδίασε την τότε στρατιωτική ηγεσία και δημιούργησε άλυτους προβληματισμούς, παρά οδήγησε στην επίλυση των επιχειρησιακών προβλημάτων που υπήρχαν. Αν και ο Ν. Κουρής θεωρεί ότι «η αποστολή της Μεραρχίας στην Κύπρο συνιστά μια πρώτη προσπάθεια εφαρμογής στην πράξη του Δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου,»¹⁰² όπως αναφέρει ο ίδιος «υπήρχε η άποψη ότι ο Γ. Παπανδρέου επεδίωκε να αποκτήσει έναν βαθμό ελέγχου στην κυπριακή ηγεσία...» παραδεχόμενος, ουσιαστικά, ότι οι ελληνικές προσπάθειες προς αυτή τη κατεύθυνση, ενδεχομένως, να εκληφθούν ως χειραγώγηση της πολιτικής της Κύπρου. Η «μετάλλαξη» αργότερα του «Ενιαίου Χώρου» σε «Δόγμα» και κατόπιν σε «Διευρυμένη Συνεργασία» και σε «συμβολή στην υπεράσπιση της Κύπρου στο πλαίσιο της αμυντικής συνεργασίας των δυο χωρών στον ενιαίο γεωγραφικό χώρο» οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι πολιτικές ηγεσίες της χώρας μας είναι όχι μόνο ανακόλουθες των εξαγγελιών τους, ακόμα και στον ευαίσθητο χώρο της άμυνας, αλλά και εξαιρετικά ανίκανες στη δημιουργία και υλοποίηση μιας Υψηλής Εθνικής Στρατηγικής στην Ανατολική Μεσόγειο, αν και ο χώρος αυτός αποτελεί χώρο ζωτικών εθνικών συμφερόντων.

Συμπέρασμα

Οι συνέπειες της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974 μπορούν να συγκριθούν μόνο με εκείνες της Μικρασιατικής Καταστροφής. Το 1922 συνεντρίβη η «Μεγάλη Ιδέα», το όραμα ενός έθνους. Το 1974 συνεντρίβη το ίδιο το Ελληνικό Έθνος μέσα στα παγιωμένα σύνορά του. Το 1922 ο Κεμάλ έλεγε ότι αμυνόταν για να οικοδομήσει το τουρκικό έθνος. Το 1974 οι Τούρκοι περνούν

¹⁰¹ Ήμουν παρών στη εξαγγελία του και γνωρίζω την αντίδραση της στρατιωτικής Ηγεσίας.

¹⁰² Κουρής, Ελλάδα – Τουρκία Ο Πεντηκονταετής «Πόλεμος», 85.

για πρώτη φορά στην επίθεση, διαλέγουν στόχο ελληνικά εδάφη και κατακτούν για πρώτη φορά ξένο έδαφος. Το 1922 η Ελλάδα συνεντρίβη προσπαθώντας να εκπληρώσει αυτό που θεωρούσε "αποστολή της". Το 1974 η Ελλάδα συντριβεται μη μπορώντας να εκπληρώσει αυτό που ήταν καθήκον της.¹⁰³

Διαχρονικά, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, στην ιστορία της οι πολιτικές των Ηγεσιών που φέρουν την ευθύνη της άμυνας της χώρας, στρουθοκαμηλίζοντας και αποφεύγοντας να εκτιμήσουν ορθολογικά τις κραυγαλέες ενδείξεις των εχθρικών προθέσεων και των προσπαθειών της Τουρκίας να ισχυροποιήσει τις Ένοπλες Δυνάμεις της και δη την Πολεμική της Αεροπορία, αγνοούν επιδεικτικά τη σημασία της αξιόπιστης στρατιωτικής ισχύος ως σημαντικό παράγοντα εθνικής ισχύος και τον κανόνα ότι οι Διεθνείς Οργανισμοί και το Διεθνές Δίκαιο έχει ισχύ μόνο αν η Χώρα μπορεί να υποστηρίξει το δίκαιό της με επαρκή στρατιωτική ισχύ. Βρίσκονται έτσι, συνήθως, στην τραγική θέση της αδράνειας και της συνέχισης της πολιτικής του κατευνασμού, της διαρκούς επίκλησης του διεθνούς δικαίου, που είναι σωστή αλλά όχι αρκετή, της διατήρησης εδαφών με κάθε κόστος και της υποχωρητικής συμπόρευσης με την Τουρκία, χωρίς να γνωρίζουν τα όρια της πολιτικής αυτής, προσπαθώντας πολλάκις να αιτιολογήσουν της εθνικές ήττες ή/και τραγωδίες δια της προσφιλούς μεθόδου επίρριψης ευθυνών σε τρίτους. Ξεχνούν, δυστυχώς, ότι η τελειότερη στρατηγική νίκης για την Τουρκία είναι να νικάς χωρίς μάχη.

Τελικά, δεν γνωρίζουμε πότε θα απαντηθεί το ερώτημα: γιατί δεν εφαρμόστηκαν τα τότε υφιστάμενα σχέδια και δεν απογειώθηκαν τα μαχητικά αεροσκάφη όπως πρότεινε ο Αρχηγός Αεροπορίας. Ούτε, αναφερόμενοι στον παράγοντα τύχη, καταστρατηγώντας ταυτόχρονα όλες τις αρχές αεροπορικού πολέμου, μπορούμε να καταδικάσουμε την απόφαση αυτή. Ένα είναι βέβαιο: η Πολεμική Αεροπορία δεν ήταν έτοιμη, όπως και οι άλλοι κλάδοι των ΕΔ της χώρας, να αντιμετωπίσουν την Τουρκία ταυτόχρονα σε δυο μέτωπα. Η Πολεμική Αεροπορία όμως, αν και βάσει των διατιθέμενων στοιχείων υστερούσε σε όλους σχεδόν τους παράγοντες ισχύος έναντι της Τουρκικής Αεροπορίας, ήταν, αποφασισμένη να πολεμήσει ηρωικά και γι' αυτό βρισκόταν σε πλήρη ετοιμότητα. Αν αυτό ήταν αρκετό, δεν μπορεί να απαντηθεί, αλλά, βάσει της κοινής λογικής, δεν ήταν. Η ιστορία του Δαβίδ και του Γολιάθ, είναι ιστορία μιας άλλης εποχής που δεν έχει εφαρμογή σήμερα.

Η Κύπρος είναι όντως μακριά για μια χώρα όπως η Ελλάδα. Η αμυντική θωράκιση της Κύπρου δεν μπορεί να αποτελεί στόχο υψηλής στρατηγικής μόνο της Ελλάδος. Οι πραγματικές δυνατότητες είναι εξαιρετικά περιορισμένες και μια ενιαία αξιόπιστη αμυντική πολιτική Ελλάδος-Κύπρου απαιτεί επανασχεδιασμό εξαιρετικά υψηλού κόστους. Σήμερα, λόγω οικονομικών δεδομένων και επικρατούσας αντίληψης περί (άχρηστων) εξοπλισμών, δεν διαφαίνεται καλύτερευση της αμυντικής

¹⁰³ Υπουργείο Εξωτερικών, Κύπρος και Κυπριακό Πρόβλημα 20 χρόνια μετά την Τουρκική Εισβολή, (Αεροπορική Επιθεώρηση Τ.48, Δεκ 1994), .8.

κατάστασης της Χώρας, η οποία μετά το 2009 οδηγήθηκε σε μη αναστρέψιμες καταστάσεις. Απαιτείται η ειλικρινής σύμπραξη των δυο χωρών, με την Κύπρο να μην αναμένει μόνο να πάρει και με κάθε ελληνική προσπάθεια να θεωρείται «χειραγώγηση.» Η Κύπρος πρέπει και μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην επίτευξη μιας ενιαίας αμυντικής συμμαχίας. Είναι προς όφελός της, αφού δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την Τουρκία χωρίς στρατηγικές συμμαχίες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδος. Η Ελλάδα πρέπει και μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις επίτευξης ενός πραγματικού ενιαίου αμυντικού χώρου, αν βέβαια ακόμα θεωρεί ότι το εν λόγω εγχείρημα αποτελεί πρωτεύοντα και διαχρονικό στόχο της εξωτερικής και αμυντικής της πολιτικής. Η επίτευξη αυτού απαιτεί διαρκή προσπάθεια με σοβαρότητα, μεθοδικότητα και βέβαια μεγάλο οικονομικό κόστος. Η Αεροπορική Ισχύς μπορεί να προσφέρει λύσεις επίτευξης μιας τέτοιας πολιτικής.

Ο αντιπτέραρχος (Ι) ε.α. Βασίλειος Βρεττός αποφοίτησε από τη Σχολή Ικάρων το 1981. Υπηρέτησε σε πολλές θέσεις επιτελικές και διοίκησης σε Ελλάδα και ΝΑΤΟ. Αποστρατεύτηκε το 2014 ως επίτιμος Διοικητής ΔΑΥ. Είναι υποψήφιος διδάκτωρ του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, επιστημονικός συνεργάτης του ΙΔΙΣ, ομιλητής και συντονιστής συζήτησης στη ΣΕΘΑ, μέλος του ΕΛΙΣΜΕ κλπ. Είναι απόφοιτος πολλών σχολείων της Πολεμικής Αεροπορίας, αλλά και ΝΑΤΟ. Ομιλεί την Αγγλική. Είναι παντρεμένος με τη Δήμητρα Κορδέλλα και έχουν δυο παιδιά τον Ανδρέα και τον Νικόλαο.